

projekt

jag är en superhjälte

Hällekis Förskola
HT 2017- VT 2018

Innehåll

INLEDNING	1
Syftet för projektet.....	1
Läroplan för förskolan.....	1
Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar.....	1
Förskolan ska sträva efter att varje barn... ..	1
Förskollärare ska ansvara för att varje barn... ..	1
Pedagogernas förberedelser	2
Vi läste litteratur och diskuterade i seminarium:	2
Föräldrar och barns förberedelser	3
Sommaruppgift	3
FÖRÄLDRAMÖTE	3
BEGREPPSFÖRKLARING	4
Pedagogisk dokumentation	4
Hundraspråkighet.....	4
Transdisciplinära lärandet	4
Det bodyala språket	4
UPPTÄCKARNA 1-3 ÅR.....	5
Våra superhjältekrafter!	5
Upstart – Sommarminnena.....	5
Projektets gång - HT 2017	6
Projektets gång - VT 2017	8
Sammanfattning.....	11
Lila gruppens sommarminne.....	13
Blåa gruppens sommarminne	14
HEMVIST UTFORSKARNA – GUL 3-5 ÅR	15
Alla är vi superhjältar	15
Upstart - Sommarminnena.....	15
Projektets gång - HT 2017	15
Barnens förhållningsregler	15
Teater – Samarbete	16
Jag är en superhjälte?	17
Superhjältestaden	18

Gruppreflektion föräldrar	19
Projektets gång - VT 2017	19
Undersyftet	19
fokusfrågor:.....	19
Att beskriva och uttrycka en känsla	20
Pyjamashjältarna tar över	22
Det kom en brevlåda.....	23
Brev	23
Ledtrådar	24
Näst sista brevet.....	25
Avsked och avslutning.....	26
Sammanfattning.....	26
Ekologisk känslighet	28
Barnens sommarminnen	30
Hemvist Utforskarna Grön 4-5 år	31
Känslor för superhjältar!	31
Uppstart - Sommarminnena.....	31
Ingången till projektet.....	31
Projektets gång - HT 2017	32
Gruppreflektion föräldrar.....	32
Projektets gång - VT 2018	33
Fokusfrågorna under vårterminen blev därför att undersöka känslor:	33
Barnen uppmärksammar känslor i litteratur	34
Sätta färg på musiken	34
Blue-bot känslor.....	34
Akvarellporträtt.....	35
Porträtt i lera	36
Dansa – ett sätt att förstå känslor	36
Sammanfattning.....	37
Har vi fått svar på fokusfrågorna?	38
- Vad är en känsla, vad betyder begreppet? - Hur kan man se att man har en känsla?	38
- Hur kan detta utforskas på ett transdisciplinärt sätt tillsammans med barnen?	38
Barnens sommarminnen	39
PEDAGOGERNAS PROCESS	40

Vilka insikter har djupnat?	40
Hur har vårt förhållningssätt till att ställa frågor förändrats?	40
Hur har vi som pedagoger utvecklats i att stötta barnens processer med hjälp av frågor?	40
Vad har vi fått syn på kopplat till det transdisciplinära och transformativa förhållningssättet?	40
Hur har vi som pedagoger förändrats och utvecklats detta läsår? Vad var det som påverkade det?	41
Feta frågor.....	41
Vad tar du med dig till nästa projekt?.....	42
Referenslista.....	43

HÄLLEKIS FÖRSKOLA

INLEDNING

Syftet för projektet

- Stärka individens självkänsla och tilltro till den egna förmågan.
- Positivt förstärka empatiska handlingar.
- Ge möjlighet till att formulera och ge uttryck för gemensamma värderingar.

”Ges goda förutsättningar att bygga upp varaktiga relationer och känna sig trygga i gruppen”

”Var och en som verkar inom förskolan ska främja aktningen för varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö.”

”Förskolan ska ta till vara och utveckla barnens förmåga till ansvars-känsla och social handlingsberedskap, så att solidaritet och tolerans tidigt grundläggs”

Beslutet av projektet togs i början på Maj 2017. Under det tidigare projektåret kunde vi höra en tråkig och tuff attityd gentemot varandra och vår miljö. Vi såg därför ett behov att lyfta varje individs positiva egenskaper men även skapa samhörighet i grupperna.

Läroplan för förskolan

Utifrån syftet kan vi se att vi uppfyller följande läroplansmål:

Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar...

- öppenhet, respekt, solidaritet och ansvar,
- förmåga att... vilja att hjälpa andra,
- förståelse för att alla människor har lika värde...
- respekt för allt levande och omsorg om sin närmiljö.
- Verksamheten ska bidra till att barnen utvecklar en förståelse för sig själva och sin omvärld.

Förskolan ska sträva efter att varje barn...

- utvecklar självständighet och tillit till sin egen förmåga,
- utvecklar sin identitet och känner trygghet i den,
- utvecklar sin förmåga att fungera enskilt och i grupp, att hantera konflikter och förstå rättigheter och skyldigheter samt ta ansvar för gemensamma regler,
- utvecklar sin förmåga att lyssna, reflektera och ge uttryck för egna uppfattningar och försöker förstå andras perspektiv,

Förskollärare ska ansvara för att varje barn...

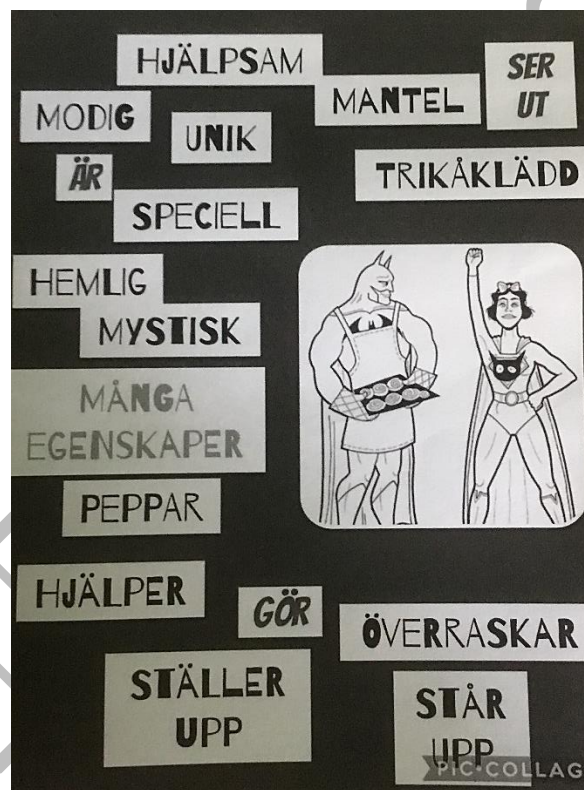
- ges goda förutsättningar att bygga upp varaktiga relationer och känna sig trygga i gruppen,
- ges förutsättningar för utveckling och lärande och samtidigt stimuleras att använda hela sin förmåga,

- utvecklar sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och därmed få möjlighet att påverka sin situation,
- utvecklar sin förmåga att ta ansvar för sina egna handlingar och för förskolans miljö, och
- utvecklar sin förmåga att förstå och att handla efter demokratiska principer genom att få delta i olika former av samarbete och beslutsfattande.

Pedagogernas förberedelser

Inför projektstart förberedde sig pedagogerna genom att;

- Diskuterade begrepp och kapitlet normer och värden i läroplanen för förskolan.
- Utbildning med Friends.
- Samtliga pedagoger funderade kring; *Vad är en superhjälte för dig?*

Vi läste litteratur och diskuterade i seminarium:

Min Mormor hälsar och säger förlåt. En skönlitterär bok som är en ovanlig vardagssaga om dysfunktionella superhjältar, mormors kompromisslösa kärlek till sitt barnbarn, och om grannarna i ett hyreshus som alla på sitt sätt slåss för en av de viktigaste mänskliga rättigheter som finns.

Kan Batman vara rosa? En etnografisk studie av hur genus och normalitet förhandlas i förskolebarns praktiker.

Undervisningen mellan oss: pedagogiska utmaningar. Den frågande pedagogen.

Den inkluderande förskolan – en handbok. Som handlar om språk- och kunskapsutvecklande pedagogik för lek, omsorg och trygghet i flerspråkiga grupper.

Föräldrar och barns förberedelser

Innan sommaren 2017 presenterades projektet för föräldrarna. I samband med presentationen fick föräldrarna börja fundera på *vad är en superhjälte för dig?* En tavla sattes upp ute på gården, där fick föräldrarna skriva ner sina tankar om frågan.

civilkurage mantel
omtänksam
respekterande
inre-styrka modig
lära-sig-nya-saker
handlingskraft
snäll
tro-på-sig-själ
uppdrag färgglad

Sommaruppgift

FÖRÄLDRAMÖTE

Eftersom det pedagogiska året kom att beröra Normer och Värden så ville vi höra föräldrarnas tankar kring det ämnet. Under ett föräldramöte lyfte vi därför några normrelaterade frågor som de fick diskutera i tvärgrupper;

- *Vad är traditionella könsmönster? Hur motverkar vi traditionella könsmönster?*
- *Tror ni att vi kategoriserar barnen utifrån kön? I sådana fall när?*
- *Hur ser det demokratiska arbetet ut på förskolan?*
- *Hur öppnar vi upp för skilda uppfattningar mellan förskola och hemmet?*
- *Hur jobbar vi mot diskriminering?*
- *Vilka normer förstärker vi genom hur vi är och i vårt arbetssätt?*

BEGREPPSFÖRKLARING

Pedagogisk dokumentation

Under projektets gång använder vi oss av pedagogisk dokumentation. Genom pedagogisk dokumentation kan vi följa det expanderade lärandet. Det kan bland annat vara något vi observerar eller att vi har lyssnat på barnens konversationer och fångar upp det som de funderar på. Materialet som oftast är bild eller film men som även kan vara skrivna reflektioner, materialet används för att föra projektets process vidare. Om vi ger oss tid att studera det barnen är intresserade av och dokumenterar det, ökar det lärandets kvalitet. För att dokumentationen ska vara pedagogisk ska den reflekteras över flera pedagoger. På måndagar har vi reflektionstid då vi reflekterar kring en förvald dokumentation. Där används ett reflektionsprotokoll som underlag för våra vidare tankar. Genom pedagogisk dokumentation kan vi visa vad barnen är intresserade av och vad som pågår just då, vilka frågor de ställer och vilket material som används.

Hundraspråkighet

När vi pedagoger skriver om barns olika språk och att barn ska få utforska och uttrycka olika språk syftar vi på hundraspråkigheten. Alla barn har rätt att få utforska och uttrycka sig på många olika sätt och inte bara genom de verbala orden. Att utforska och fördjupa sig med hjälp av olika material, tekniker och alla sinnen. Det är vår skyldighet att erbjuda möjligheter till barnen, möjligheter som får barnen att växa.

De hundra språken är en metafor för de många uttryckssätt ett barn (och vilken människa som helst) ursprungligen har tillgång till att förstå och tolka sig själv och världen. Genom att se och träna så många uttryckssätt som möjligt får barnet "simma i sin personlighet" och får en tilltro till sin egen förmåga. En pedagogisk verksamhet som stimulerar barnens många språk leder till mångfald av bilder, skulpturer, berättelse, konstruktioner...(Tolgraven & Jonstoj)

Transdisciplinära lärandet

När vi pedagoger diskuterar kring begreppet transdisciplinärt lärande så menar vi mellanrummet, lärandet mellan olika språk. Att vi använder och kopplar samman språk som sedan leder till en ny kunskap. Enligt

Palmer (2011) kan ett transdisciplinärt lärande utmana läraren att se allt som skulle hända i det pedagogiska rummet, de relationerna som sker mellan barn och andra typer av *materialiteter*, både *mänskliga* och *icke-mänskliga*. När barnen får möjlighet att knyta samman flera uttrycksformer på ett kreativt sätt, skapar de nya förbindelser till omvärlden.

Det bodyala språket

Det sammanfattar allt språkande som sker med kroppen, som miner, gester, rörelser med mera.

Våra superhjältekrafter!

Uppstart – Sommarminnena

Barnen och föräldrarna fick i uppdrag över sommaren att fundera på vilken speciell superkraft som var barnets. Vi fick in både bilder och filmsnuttar med barnens olika superhjeltegenskaper. Det var mycket görande i minnena, allt från att riva tapet till att hjälpa till rent allmänt men också att framträda. Från filmsnuttarna tog vi en bild och sedan skrevs samtliga bilder ut med en tillhörande textremsa kring den specifika superkraften. Vi ville att barnen alltid skulle ha tillgång till sina sommarminnen och lätt kunna samspela kring dem.

Bilderna sattes därför upp på respektive dokumentationsvägg då vi av tidigare erfarenheter lärt oss att detta är ett bra sätt för att få barnen intresserade av dokumentation och dom vet vart den finns.

"Uppmärksamheten har ett nära samband med kunskap. Om vi ska lära oss något måste vi vara uppmärksamma. Det nya och svåra kräver en odelad uppmärksamhet en intensiv ansträngning." (Liedman, 2001.s.25)

Vid pedagogernas reflektion delades sommarminnen in i grupper efter gemensamma nämnare, detta kunde till exempel vara en grupp med superkrafter att sjunga och dansa. Detta gjordes för att vi ville utforska allas sommarminnen men insåg att de som hade snarlika egenskaper kunde dra nytta av varandras erfarenheter av superkraften. Vi bestämde även att varje barn skulle få möjlighet att uttrycka sig och visa upp sitt

sommarminne för de andra barnen i gruppen. Därefter ville vi tillsammans försöka uppleva barnens sommarminne. Detta genom en gemensam aktivitet som till exempel kunde vara att "bära saker tillsammans" på gården eftersom några barns krafter var att hjälpa till. De flesta upplevelserna av barnens superkrafter

som vi gjorde tillsammans fanns sedan tillgängliga på förskolan, ute eller inne, att pröva om och om igen. Det fanns en madrass att hoppa på till superkraften hoppa och samma madrass fungerade utmärkt att använda för att göra kullerbytta på då det var en annan superkraft. En scen att sjunga och dansa på till dessa superkrafter, material att bygga hinderbana av till kraften klättra, bil att köra tillsammans med projicerad på väggen till kraften att köra fyrhjuling. Det projicerades vatten på tyg på naturkuben och fanns vattenlek tillgängligt

till kraften simma och gå i kallvatten. Cyklarna fanns utomhus och symboliserade kraften cykla snabbt. Inne fanns ett rum fyllt med papper som barnen kunde riva då någon hade kraften att riva papperstapet och någon riva pappret på födelsedagspaket. Vid några av presentationerna av superhjältekräfterna var barngruppen indelade i två grupper. Indelning av gruppen gjordes för att barngruppen ibland var för stor och en uppdelning skulle underlätta vid presentationstillfället och den praktiska aktiviteten kring superkraften. Barngruppen delades in i två grupper beroende på ålder.

"...barn i alla åldrar använder sig av alla sina sinnen och hela kroppen när de undersöker och försöker förstå..."
(Alnervik, Göthson & Kennedy, 2015)

Emellan att presentationerna ägde rum och allt eftersom tiden gick blev det tydligt för oss att dokumentationerna varit viktiga för barnen att åter gå till. Barnen tittar på bilderna på dokumentationsväggen, de

reflekterar mycket kring vem som är på vilken bild, samt vad de själva gör. De pratar om sakerna på sin bild, vi pedagoger uppmärksammar att det är mycket rörelse som sker i bilderna.

Projektets gång - HT 2017

Barnens superkrafter har varit det centrala i utforskandet av "Jag är en superhjälte" under hösten 2017. Deras upplevelser gemensamt och enskilt har på flera sätt blivit ingången i projektet.

Under hösten har fokus varit att alla barnen ska få visa sina sommarminnen. Det har varit viktigt för oss att barnen ska få tid att samspela över superkrafterna. Att de ska vara i och diskutera kring, uppleva och förmedla sina styrkor. Gestaltningen av barnens superhjältekräfterna har varit i fokus och vi pedagoger har uppmärksammat hur barnen har skött och ägt sin egen

presentation och förklarat med sina egna ord och bodyala gester inför gruppen. Detta har lett till att barnen har fått nya roller då de barn som är vana att stå i centrum har fått ta ett kliv tillbaka och lyssna på en kompis samtidigt som andra barn har fått träna på rollen att stå i centrum.

Mot slutet av höstterminen såg pedagogerna utifrån observationer av barngruppen att det behövdes arbetas med gruppsammanhållningen och konflikthantering. Den sista superhjältekräfterna som presenterades var att vara glad och det gav en naturlig inkörsport till att börja prata om känslor.

Pedagogerna preparerade miljön med bilder med olika känslouttryck. Detta ledde till samtal kring känslor. Vi valde också att börja läsa kompisböckerna. Genom att projicera böckerna stort på väggen med hjälp av ipad och projektor hade samtliga barn möjlighet att se bilderna under tiden som de hörde berättelsen. Med hjälp av den projicerade boken blev barnen mer delaktiga, de gick fram till bilderna och pekade, de frågade om vad som hände på bilderna och lässtunden blev ett bra boksamtal.

Bland de yngsta barnen på blå sidan, valdes boken "visa sina känslor" och på den lila sidan lästes boken "säga förlåt". När vi läste för den blåa gruppen var det flera som gick och hämtade sina bilder på sommarminnena och ville sätta upp på väggen där bilderna projicerades. Det var varierande fokus på bokläsningen, bilderna och deras egna bilder. Det samtalades om innehållet under tiden. Hur ser vi ut när ni är exempelvis arga, glada? Barnen visade både med ansiktsuttryck och kroppsspråk. En pedagog frågade ett barn hur hen tyckte att igelkotten såg ut på bilden och hen svarar att han ser arg ut. När det knackar på dörren i boken gick två av barnen till altandörren och knackade.

"Det är i kommunikationen, i mötet med andra människor, som vi skapar en gemensam relation till värden. Våra olika perspektiv smälter samman och vi existerar tillsammans i en gemensam värld av mening". Ljuspunkten, epilog (SOU 1997:157)

"Lyssnandet handlar inte bara om orden utan att lyssna till kroppsspråk, rörelse och blickar. Många tror att det är bra att lyssna men att verkligen göra det är otroligt svårt. (Mathiasson 2014)

När vi pedagoger hade reflektioner kring verksamheten i den blåa gruppen såg vi att barnen behövde ett bodyalt kommunikationssätt för att kunna säga nej eller stopp. För den gruppen börjades det då läsas boken om att "säga stopp".

Barnen i den lila gruppen fick höra boken om att "säga förlåt". De hade ett långt boksamtal om innehållet, att säga förlåt. Det blev flera samtal under tiden om hur man skulle kunna göra istället för det som gjordes i berättelsen och som gjorde den ena ledsen. Ett barn sa:
- Man kan fråga om man kan leka tillsammans (istället för att ta tåget från den andra). Barnen hade svårt att ta till sig andra halvan av "Förlåt boken". De hade svårt att relatera boken till sig själva som deras sommarminne. Direkt efter boken blev det en situation då ett barn tog en sak från ett annat barn och då kunde en situation från boken direkt användas som ett konkret lär tillfälle.

Böckerna har lästs vid andra tillfällen under dagen än just vid projekttid. Detta tror vi beror på den lättillgängliga sagohörnan som skapades för att göra läsandet mer tillgängligt. Det har även börjat läsas mer regelbundet efter maten för de barn som är vakna.

Kompisböckerna kom att bli ett fortsatt inslag i projektet. Vi har även investerat i kompisböcker som är anpassade för de yngsta samt de tillhörande handdockorna.

Projektets gång - VT 2017

Vi startade upp terminen med att titta på filmer från när vi läser boken "säga stopp". En del barn hade fokus på innehållet i boken och just ordet stopp gjorde att barnen stannade upp och det fick en reaktion i gruppen. Barnen visade stopptecken med händerna. Det blev ofta samtal med barnen om att säga stopp eller nej och att visa detta med händerna. Vi fortsatte att läsa böckerna för att upprepa och förstärka

barnens förståelse för stopptecknet med handen. Vi såg att några barn hade börjat använda detta som ett tecken för att

säga stopp eller nej när de kommunicerade med kamraterna. För att utveckla arbetet med att säga stopp ändrade vi om i våra miljöer. Med hjälp av en kub skapade vi en teatermiljö där vi tillförde något som vi kallar för teaterpinnar men även handdockorna som hör till kompisböckerna. På teaterpinnarna satt det bilder av karaktärerna från kompisboken samt bekanta figurer som Babblarna hade även tillverkats. Vi kompletterade även miljön med att kopiera upp den aktuella kompisboken och satte upp på väggen i miljön. Vi pedagoger spelade upp berättelsen i boken som en teater för barnen. Detta var mycket uppskattat och efter ett antal framträdanden tog barnen vid och använde sig av materialet i sitt eget utforskande. Barnen spelade upp föreställningen för varandra och det blandades mellan kompisfigurerna och Babblarna.

"Vygotskij kallade detta för den proximala utvecklingszonen, den närmaste – i förhållande till det som barnet kan själv – belägna förmåga. Barnet kan alltså i praktisk handling och väldigt påtagligt prova vad det kan göra tillsammans genom att göra som den andre./.../ Imitation är en övningsarena där barnet praktiskt kan prova ut vad som är vardande; vad det inte kan men ändå kan (tillsammans). (Strandberg, 2006)

För att vidareutveckla arbetet med att säga stopp provade vi att måla på våra händer för att göra egna stopphänder liknande de som fanns med i kompisboken. Vi provade även att göra handavtryck i lera som symboliserade stopptecknet. Vi delade i barnen i två grupper för att kunna ge barnen större möjlighet till att vara delaktiga i utforskandet av lera. För barnen i den blåa gruppen var det mest intressant att känna och klämma på leran medan barnen i den lila gruppen var snabba med att känna på leran och sedan försöka göra handavtryck. Meningen var att dessa handavtryck skulle målas men barnens nyfikenhet av hur handavtrycken såg ut tog överhand när de låg och torkade.

I kompisboken finns det även ett trafikljus som visar när det är stopp för bilarna. Barnen reagerade på att trafikljuset, liksom stoppskylten, hade röd färg och trafikljuset blev extra intressant. Barnen i den lila gruppen valde att måla trafikljuset med vattenfärger.

Pedagogerna presenterade denna aktivitet genom att ställa fram röd, grön och gul färg samt sätta upp vita papper på väggstaffliet. Även en inspirationsbild med ett trafikljus sattes upp. En del barn målade

med färgerna över hela pappret medan någon målade tre ringar och sedan fyllde dem med färg. Ett barn målade på sin hand och gjorde ett handtryck för att få med en stopphand. Barnen i den blåa gruppen serverades silkespapper i färgerna röd, grön och gul, samt limstift och två stora papper med tre ringar på och mellan dem en bild på ett trafikljus. Det var mycket intressant att testa hur limstiftet fungerade samt att riva silkespapperet i småbitar eller långa remsor. De flesta av barnen tog limstiftet på det vita pappret för att sedan trycka dit silkespapper men ett barn upptäckte att det gick lika bra att dra limstiftet på silkespapperet och sedan trycka fast det på det vita pappret.

Vid slutet av höstterminen hade vi pratat om att fota barnen då de visade sina olika känslansikten utifrån arbetet med känslor. Detta startades nu och de flesta av barnen gav tillåtelse till att låta sig fotas. Barnen uttryckte att det var svårt att se arg ut när man inte är arg. När bilderna togs kände vi bland annat med händerna i ansiktet. Hur känns det i pannan eller hur är mina mungipor vid de olika känslouttrycken? Dessa bilder sattes sedan upp i anslutning till teatermiljön samt en spegel där barnen kunde se sig själva när de härmade de olika uttrycken. Barnen i den blåa gruppen fotades även när de visade hur de såg ut när de säger stopp med handen. Dessa bilder sattes upp på den blåa dokumentationsväggen. Bilderna med de olika känslansiktena inspirerade till många samtal kring vem som var med på bilderna och hur de såg ut, vilka olika känslor som gestaltades. Detta medförde att barnen i den lila gruppen målade olika ansiktsuttryck i ateljén. Det tillfördes inspirationsbilder med olika ansiktsuttryck så som glad, arg, ledsen, trött, rädd och förvånad. De flesta valde att måla glada ansikten men några målade arg, sur eller ledsen. Samtidigt berättade några av barnen vad de målade och diskuterade vilken känsla det handlade om som "min är sur" eller "den är glad".

"Barns språkutveckling är avgörande för deras utveckling och lärande. Vidgat språkbegrepp utvecklas genom estetiska läroprocesser. Genom att förbindas med varandra kan olika estetiska uttryck skapa helheter i barns lärande." (Per Alnervik, föreläsning via "Läsluftet", 28 maj 2018)

Parallellt med projektarbetet ändrades det lite i den övriga miljön på den blåa hemvisten då det bland annat tillkom en liten kub i en av ateljéerna. Kuben fick en genomsiktig plexiglasskiva på sig och kunde då fungera som bord vid utforskandet av exempelvis lera. En miljö med material där barnen kan ösa och hälla var något vi sett att de behövde då vi vid upprepade tillfällen sett barnen stoppa i grejer i hål eller hälla från vattenglas till kanna och tillbaka vid måltiderna. För att utveckla en sådan miljö samt att sammanknyta det med det tidigare arbetet med

en genomsiktig plexiglasskiva på sig och kunde då fungera som bord vid utforskandet av exempelvis lera. En miljö med material

"Rummet skall spegla en respekt för barnens utveckling, det är barnets arbetsplats och läroplats, det ska vara självständighetsggörande och utvecklingsskapande och spegla en människosyn där barnet kan känna sig komplett." (Häikö, 2007)

trafikljusen tillförde vi pasta i färgerna rött, grönt och gult. Barnen hjälpte till att hålla pastan i en stor plastlåda som stod i ett litet rum. I rummet fanns även spegelstenar men barnen hämtade några hästar från bondgårdsmiljön som ett komplement. Det tillfördes även några papprör och barnen ställde exempelvis papprören på golvet och fyllde dem med pasta för att sedan lyfta upp röret så att pastan åkte ur.

Lila hemvist fick under våren även en nystart med sina lekmiljöer, detta för att bättre uppfylla de mål om basmiljöer förskolan tillsammans bestämt om men också för att bygga en mer likriktig verksamhet där barnens tankar och tillgänglighet står i fokus. Ett nytt konstruktionsrum upprättades med mycket ofärdigt material och betydligt mer material än tidigare. Ateljén bytte skepnad och olika material och verktyg har under våren funnits tillgängliga och inspirerat till lärande. En naturmiljö med sjö- och havskaraktär har skapats tillsammans med barnen där eget utforskande och lek stått i centrum. Musik är också något som försökts lyfts in i miljön. Det i form av instrument, musikprogrammerings-app på ipaden samt att scenen har flyttats fram i miljöerna.

"Barn är inte på ett speciellt sätt, de blir, på olika sätt i relation till de möjligheter och normer som de olika miljöerna och aktiviteterna utgör." (Nordin-Hultman, 2014)

Vi fortsatte arbetet med stopp och en bild på trafikljuset kopierades till overheadbild. När den visades på väggen visade barnen stort intresse för de olika färgerna. Vi frågade barnen vilken färg de tyckte mest om och de valde gult. Vi gick då på en *gulpromenad* på avdelningen och barnen hittade och fotade flera olika gula detaljer i miljöerna. Några barn var mer drivande men alla barn gick med och letade gula saker samt fotade. Vi pedagoger bestämde att barnen skulle få måla och smaka på färgen gul. Det köptes in en citron, banan och paprika som vi smakade på. En pedagog målade citron, banan och

paprika på ett stort pappersark som sattes fast på golvet i ateljén. Detta papper presenterades tillsammans med flaskfärg i tre gula nyanser. Det målades mycket på pappret men några barn tyckte även det var spännande att måla på sig själva.

I rummet med pasta som barnen kunde ösa och hälla byttes det material. Pastan gick sönder och blev vass att gå på. Vi testade då med Vårgårdaris men det smulades sönder för lätt och blev svårt att använda. Vi bytte då till vanligt matris som bäst fyllde funktionen för ösa och hälla.

Sedan följde en period med mycket sjukdom bland både barn och pedagoger. Detta medförde tyvärr att projektet blev lidande. Vi kände dock att vi ville knyta ihop projektet för att få ett bra avslut så vi gick tillbaka till syftet med projektet. Utifrån det observerade och dokumenterade vi vad barnen kan och är bra på. Vi såg bland annat att barnen har blivit väldigt bra på att säga stopp och använda stopptecknet med handen. De är bra på att använda sina kroppar, bland annat till att hoppa och åka kana då de har utvecklat sin rörelseförmåga. De är bra på att bygga och konstruera med det material som finns på förskolan, det blev också tydligt att barnen var bra på att hjälpa varandra och samspela emellan dem. De använder flitigt det bodyala nejet i kommunikationen mellan varandra men också i kommunikationen med oss vuxna. Efter observationerna ville vi ge tillbaks till barnen vad vi hade sett, vilka superkrafter de utvecklat och vad de var bra på. Vi visade med bilder och valde att sätta ord på handlingarna.

"När ett samband skapas mellan olika delar i lärandet förstår vi det vi lärt oss utifrån en ny och mer avancerad position. Metakognitiva processer har beskrivits som en central funktion i lärande där kunskapen expanderar och får mer djup och bredd genom reflektionen över det egna lärandet." (Karlsson Häikiö, 2014)

Sammanfattning

Självkänslan har stärkts hos flertalet av barnen då de presenterat sin superhjälskraft. Att stå i centrum är inget som tidigare efterfrågats av alla men samtliga har alla velat presentera sina superkrafter inför vännerna. Pedagogerna har kunnat se en stolthet hos barnen då de har berättat om och visat sin superkraft. Det har också funnits en solidaritet hos de lyssnande barnen och vuxna, även om det har varit svårt att vara den lyssnande ibland, men det är något som jobbats på och som blivit bättre med tiden. Det bodyala nejet har fått stor kraft hos barnen som jobbat med det utifrån boken "säga stopp". De visar varandra ett bodyalt nej både i situationer sinsemellan men också för att medla mellan vänner. Att kunna visa vad man menar och samtidigt bli förstådd ökar självförtroendet hos barnen. Ofta ger barnen olika känslouttryck verbala ord som glad, arg, trött och så vidare. Barnen visar även bodyalt hur de känner och hur någon annan känner, det kan vara genom att peka på en kompis och sedan visa en ledsen min för att tala om att något är "fel" med vännen. Vi pedagoger har kunnat använda oss av att prata om hur barnen kan ta fram sina superkrafter i situationer då barnen har behövt stöd och/eller

uppmuntran. Sammanhållningen inom gruppen har stärkts under årets gång och detta ser vi pedagoger bland annat genom att barnen har blivit mer hjälpsamma mot varandra. Barnen har också blivit bättre på att läsa varandras bodyala språk, vilket kan vara en bidragande orsak till den ökade sammanhållningen. Vi kan se att barnen har utvecklat både fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet kring det bodyala nej. Vi kan se hur viktig feedbacken till barnen var då det stärkte deras självkänsla och gruppsammanhållning.

Vi kan se en större aktsamhet kring våra miljöer då barnen själva varit delaktiga i utformandet. Det handlar om att vi pedagoger är närvarande i våra miljöer och visar vilka ramar som finns och hänvisar till platser att utforska materialen på. När miljöerna återställs för dagen ser vi pedagoger att barnen vet vart de olika materialen hör hemma och att de är noga med att ställa tillbaka saker på sina platser. Det händer även att barnen under dagen hänvisar varandra, efter de bestämda reglerna, tillbaka med saker som ska vara på en bestämd plats, exempelvis tuschpennor. När nya material introduceras för barnen och materialet har ett högt värde är barnen mer aktsamma med det. Barnen utforskar materialet men när de börjar känna sig "färdiga" testar de ofta nya sätt att utforska på och då gärna transdisciplinärt med andra material. När detta utforskats färdigt märker vi pedagoger att barnen inte är lika aktsamma med materialet och att det antingen behöver tillföras nya sätt att utforska materialet på eller att det behöver bytas ut. Den aktsamhet för material och miljö som pedagogerna visar speglas även av på barnens sätt att agera. De miljöer som tas om hand lite extra och där materialet får en framträdande och inbjudande roll blir ofta de miljöer som barnen helst vistas i. Om en miljö blir åsidosatt av pedagogerna kommer barnen inte heller att vara lika måna om materialet.

"Och det räcker inte med en vacker pedagogisk genomtänkt miljö. Det måste finnas vuxna med visioner, som är nyfikna att förstå vad det innebär att vara barn idag, som lyssnar på barnen, som är närvarande och kan utmana barns utforskande och undersökande." Kennedy 2009 (Miljön räcker inte. Förskolan nr 2/09)

Lila gruppens sommarminne

Jag är bra på cykla snabbt ner för backar

Jag är väldigt duktig på att va med & hjälpa till.

Jag är bra på att bada, dansa och leka. I somras var jag mamma, pappa och Theo på Nördens Ark och där klistrade jag och lekte massor.

Jag tycker att jag är bra på att hoppa studsatta

Jag är bra på att köra bil och hoppa studsatta.

Jag älskar musik och är bra på att sjunga och dansa

Jag är bra på att plocka stenar och kasta dem i vattnet vid badplatsen Emils. "Plums" säger det när stenarna landar i vattnet.

Jag är bra på att våga gå i sjön även när det är kallt i vattnet. Efter en stund är det skönt att bada!"

Blåa gruppens sommarminne

Jag är bra på att lära mig nya saker, som att cykla.

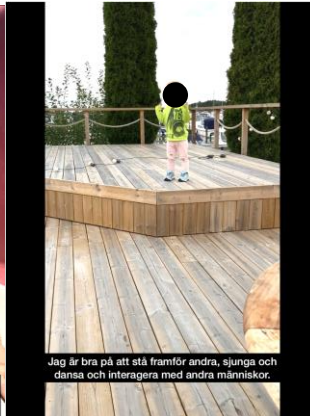
Viktors sommarminne 2017
Jag är bra på att hjälpa
andra. Denna sommaren
har jag hjälpt pappa att bära
ved. Jag är stark!

Jag är jättesduktig på att hjälpa till med allt vi gör hemma.
Renovering, riva tapet, tapetsera och måla. Jag är väldigt
duktig på att plaska i vattenpölar och busa.

Jag är bra på att klättra. Jag kan klättra upp för trappor,
klättra upp på köksbordet och överallt.

Jag är bra på att stå framför andra, sjunga och
dansa och interagera med andra människor.

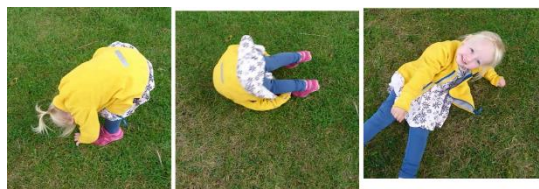
Jag är bra på att simma". När jag var på Cypem
vågade jag tillslut simma själv i poolen, med
ampullar.

Jag är bra på att hjälpa till!

Jag är bra på att riva upp pappret och öppna mina
paket för att se vad som finns inuti.

Jag är bra på att göra kullerbyttor

Alla är vi superhjältar

Uppstart - Sommarminnena

Pedagogerna samlade in barnens sommarminnen, efter insamlingen intervjuades samtliga barn för att kunna stötta barnen i deras kommande presentation. I samband med insamlingen av sommarminnena fick barnen skapa varsin reflektionsbok. Layouten till framsidan på reflektionsboken fick barnen skapa via ipad. Allt eftersom sommarminnena togs med började barnen presentera sina minnen. Presentationen bestod av att barnen antingen presenterade och berättade om en bild eller en film. Det verbala har varit centrum i barnens presentationer. I reflektionsboken fick barnen rita och

"Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar intresse för skriftspråk samt förståelse för symboler och deras kommunikativa funktioner." (Lpfö 98/10)

skriva något utifrån kamratens minne som just presenterats. Under presentationen ställde barnen frågor till varandra om saker som utgår från deras egna erfarenheter.

Pedagogerna märkte att barnen ägde situationen och visade ett genuint intresse för varandras sommarminnen. De ställde frågor och uppmärksammade varandra positivt. Under presentationerna var pedagogerna stöttande, inlyssnande och avvaktande. Anledningen till att pedagogerna var avvaktande var för att barnen skulle få en möjlighet att uttrycka sig själva samt att pedagogerna märkte att barnen hade kontroll över situationen.

Projektets gång - HT 2017

Efter att samtliga presentationer var genomförda kunde pedagogerna se att det fanns två olika grupperingar av sommarminnena. En del som visade empatiska handlingar och en annan del som visade fysiska handlingar som rörelse. För att hålla kvar sommarminnena lite längre så arbetade vi vidare med enbart minnena.

Barnen fick skriva vad de var bra på kopplat till minnet men även göra en målning i två steg, först med svart tusch och sedan akvarell.

Barnens förhållningsregler

Utifrån barnens empatiska handlingar skapade vi förhållningsregler på hemvisten. Barnen lyfte och diskuterade vid flera tillfällen vad barnen själva tyckte att de skulle bli bättre på, efter flera diskussioner kom vi fram till följande regler;

- *Man ska inte slåss*
- *Vi hjälper varandra*
- *Man ska vara snäll*

- *Man kan säga stopp om man inte vill*
- *Man får inte förstöra våra saker*
- *Man får inte säga att man inte får vara med*
- *Man ska lyssna på sina kamrater när dom pratar*

Barnen sammanställde reglerna på ett papper och "tummade" som underskrift. Reglerna är något som barnen själva har återkommit till vid flera tillfällen, inte som något straff eller påpekande utan snarare uppmanande. Har något gått sönder så har vi tillsammans försökt att laga materialet eller har någon slagit en kamrat så har vi funnits nära och tröstat, hämtat kylpåse.

Teater – Samarbete

Barnen visade tidigt under terminen att de hade behov av att uttrycka sig via ett besjälat material. Barngruppen hade även ett behov av att känna av varandra och istället för att utmana varandra, samarbeta framåt.

För att gestalta sommarminnena genom ytterligare ett språk valde pedagogerna att tillsammans med barnen introducera skuggteater. Barnen fick skapa sig

en "teaterpinne" utifrån sitt tidigare målade sommarminnen. Vi arbetade vid flera tillfällen med våra teaterpinnar och hur barnen skulle kunna använda dem. Barnen själva valde att ta in sina teaterpinnar i byggen, där användes teaterpinnarna som ett besjälat material och barnen skapade byggnader och fordon till teaterpinnarna

"I varje översättning från ett språk eller ett uttryck till ett annat skapas en ny form av medvetenhet kring det fenomen som ska utforskas... kunskap uppstår tillsammans med dom i olika materialen och i översättningarna mellan materialen." (Palmer, 2012)

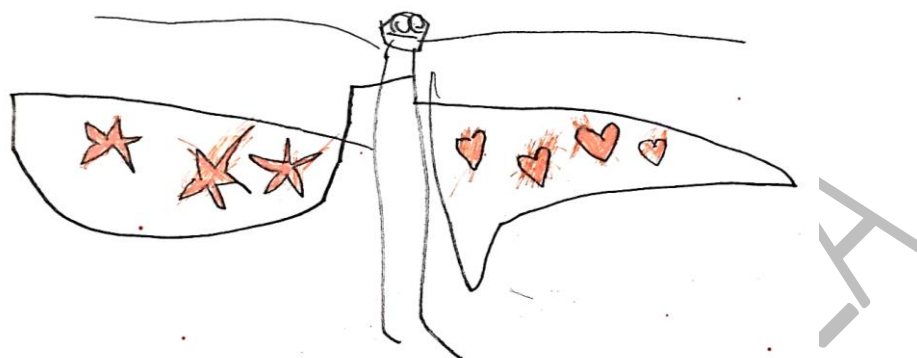
Utifrån en reflektion kunde pedagogerna se att barnen behövde utmanas vidare i sitt gestaltande. Vi valde därför att skapa en berättelse med fokus på barnens sommarminnen. Boken som pedagogerna valde var en bok som hade fokus på samarbete. Vi utgick från berättelse och vi läste den flera gånger för att sedan byta ut de olika karaktärerna till barnens olika alster/figurer.

När berättelsen var sammanställd fick barnen prova att spela upp skuggteatern. Tillsammans gjorde vi många misstag, som att skynket satt för högt, det var för trångt bakom skynket, barnen hörde inte berättelsen osv. Pedagogerna valde att filma skuggteatern och tillsammans med barnen reflekterade vi kring

vad som hände. Barnen lyfte misstagen och hur vi kunde återgärda dessa. Barnen valde bland annat att skapa varsin stå-markering, då skulle det bli enklare att veta vart man ska stå utan att det blir trångt.

Vi gjorde om skuggteatern vid flera tillfällen men sedan någonstans på vägen tappade barnen intresset för skuggteatern. Pedagogerna valde därför att pausa, backa bandet och kartlägga vilka intressen som fanns i barngruppen. Pedagogerna uppmärksammade att barnen pratade mycket om superhjältar och att de ofta försökte jämföra olika superhjältar med varandra. Barnen hade även lekt superhjältar under tiden då sommarminnena presenterades.

Jag är en superhjälte?

Under ett morgonmöte valde vi därför att lyfta intresset, vi delade barnen i två grupper och ställde följande frågor: *Vad är en superhjälte? Hur ser en superhjälte ut? Vart kommer superhjältarna ifrån?* Det pedagogerna hörde var att barnen inte lade fokus på vilket kön en superhjälte har utan vilken superkraft hjälten har och vilken färg och typ av dräkt som den bar. Genom barnens diskussioner kunde vi höra att barnen försökte förstå en superhjältes egenskaper. Tillsammans fick barnen reflektera kring vad en superhjälte är för dem. Utifrån det skapade vi en mind-map tillsammans med barnen för att kunna ta del av barnens tankar och funderingar.

Morgonmötena har varit ett forum för diskussion och reflektion tillsammans med barnen. Där har det diskuterats hur en superhjälte ser ut när den är arg, glad, ledsen. *Hur känner man sig när man har dessa olika känslor och hur se man ut?* Barnen pratade ofta om att kläderna och mantlarna avgör en superhjältes karaktärsdrag. Vi valde därför att låna in de mantlar som barnen på gröna sidan hade skapat. Vi tittade på en mantel i taget och diskuterade kring vilken karaktär den hade. *Vilken superhjälte har den här manteln? Hur ser vi om den är ond eller god?* Barnen berättade att mörka färger tillhörde onda krafter medan ljusa färger tillhörde de goda. En geometrisk form på en mantel kan även vara avgörande om superhjälten är ond eller god. En kvadrat kan även betyda att superhjälten bor i ett hus.

"Det viktigaste verktyget på förskolan är att neutralisera könsskillnader och att barnen vågar prova nya könsmonster. Men för att det skall ske måste barnen känna sig trygga i barngruppen" (Hellman, 2010)

Att barnen ges möjlighet att påverka sin tid på förskolan och att barnen uppmuntras att föra fram sina åsikter och stärka deras känsla av att kunna förändra. (Björklund, 2018)

Superhjälstaden

Barnen förde ofta samtal om vart superhjältar bor och för att utveckla detta började vi prata om en superhjälstad. Under ett morgonmöte lyfte barnen vad som ska finnas i superhjälstaden. Barnen lyfte rekvisita som superhjältar, vägar, gräs, träd, buskar, lyktstolpar, kyrka och fordon. Vi bestämde tillsammans att vi skulle börja med att skapa en personlig superhjärte. För att göra det fick barnen sätta sig i en liten grupp och diskutera kring hur en superhjärte kan se ut. Barnen fick sedan göra en ritning där de beskrev *vad deras personliga superhjärte har för kraft, vilken egenskap, vilket utseende, namn och vart de kom ifrån*. När barnen valde egenskap och kraft kunde vi tydligt höra att barnens sommarminnen lyste igenom. Det var bland annat egenskaper som att ta hand om djur eller

bebisar. Barnen valde även plats och namn utifrån personliga kopplingar. Barnens val sammanställdes sedan till ett collage. För att göra det mer konkret fick de göra ritning på superhjältens utseende. Barnen utgick från sina ritningar och tillförde material som de ansågs behöva för att göra sin figur komplett. Det var viktigt för barnen att figuren blev som på ritningen, att den hade samma färg och i största möjliga mån såg ut som den på pappret.

När barnen skulle skapa superhjälstaden delade vi in dem i olika intressegrupper, några skapade själva underlaget till staden så som vägar, gräs och så vidare. Andra grupper började med lyktstolpar och träd. Varje morgonmöte började med att de olika smågrupperna berättade vad de hade skapat för rekvisita under föregående dag, vi gick igenom vad rekvisitan kan vara och hur de ser ut. Till exempel, *ser alla träd likadana ut? Är alla träd gröna och så vidare*. Vid flera tillfällen fick vi använda oss av internet för att forska kring de olika rekvisiterna. Här spelade även

barnens egen erfarenhet stor roll då de jämförde med vad personerna i deras närhet ägde som mammas eller pappas bil.

Tillsammans checkades listan av rekvisita och sedan valdes ny rekvisita att gå vidare med. Detta pågick under några veckor. Det vi kunde se var att barnen var duktiga på att samarbeta. Var det så att något av barnen inte ville limma så klev ett annat barn in och hjälpte till. De lyfte deras egna styrkor och tillsammans klarade de allt. Diskussioner kring de olika rekvisiterna och barnens ritningar har varit viktiga för dem. Barnen har vid flera tillfällen gått tillbaka till sina ritningar för att se om de är på rätt väg. Diskussionen med andra barn har även det hjälpt barnen att komma vidare i sitt skapande. När

superhjältestaden var färdig var det viktigt för barnen att prata om hur de skulle använda karaktärerna och de olika rekvisiterna. Vart de skulle placeras när vi städer och hur man skulle hantera dem. Vi valde att avsätta en vecka för att kartlägga vad barnen lekte i superhjältestaden. Utifrån dokumentationer kunde vi se att barnen lekte mamma, pappa, barn men bytte ut karaktärerna till superhjältar. Barnen startade alltid leken med att placera ut de olika rekvisiterna och byggde upp en lekmiljö. När lekmiljön var "färdig" tillförde de fordonen och superhjältarna. Vid den här perioden tillförde vi inte något nytt i projektet utan valde att ta en julpaus.

Gruppreflektion föräldrar

Vi sammankallade till en gruppreflektion med föräldrarna. Föräldrarna fick titta på en projektfilm som visade hur vi tog emot sommarminnena och hur barnen sedan fick presentera dem. Vidare visade filmen hur pre-projektet hade tagit form och hur projektets resa fram till då hade sett ut. Vi visade sedan en film från när barnen leker i superhjältestaden och vad de diskuterade kring. Föräldrarna lyfte intressanta diskussioner kring hur barnen ser på en superhjärte och varifrån superhjältarnas krafter kommer? Föräldrarna ansåg även att barnen samarbetade bra med varandra och att det fanns en hög ödmjukhet hos barnen. Däremot så

"Förskollärare ska ansvara för att ge föräldrarna möjligheter till delaktighet i verksamheten och utöva inflytande..."
Lpfö98/10

tyckte föräldrarna att barnen lekte stereotypiska saker som att flickorna lekte med husen och att pojkar lekte med bilar. Vid frågan kring vilket spår vi skulle kunna följa utifrån dokumentationen så lyfte föräldrarna att vi kan koppla känslor till superhjältarna. *Kan en glad superhjärte vara arg? Varifrån kommer de olika krafterna? Kan de vara både onda och goda?*

Projektets gång - VT 2017

Efter juluppehållet valde vi att backa bandet tillsammans med barnen, *vad har vi varit med om under hösten? Vad har vi arbetat med?* Barnen kunde tydligt återkoppla till sina sommarminnen men även deras superhjältestad. Vi pratade med barnen om vad vi kunde arbeta framåt med? Utifrån kartläggningar, barnen och föräldrarnas tankar riktade vi fokus och skrevs ett undersyfte och fokusfrågor.

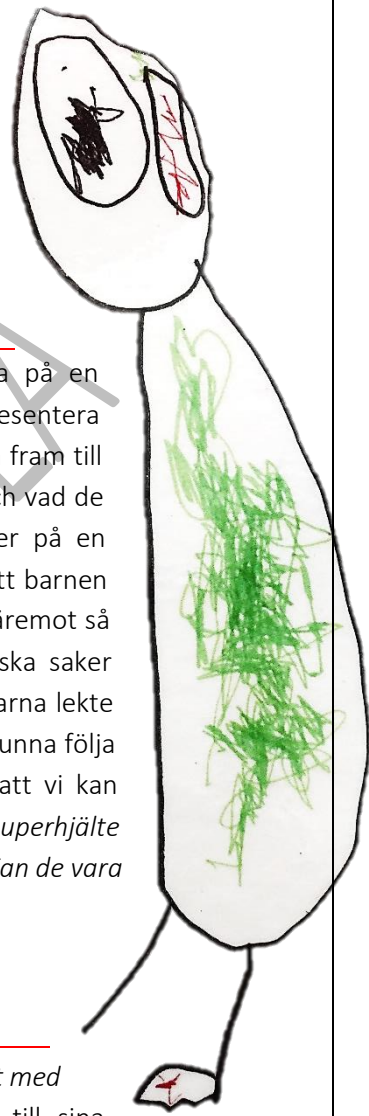
Undersyftet

Att stärka jaget och den egna självkänslan. Målet är även att barnen ska få en solidarisk handlingsberedskap. Barnen ska även få tillgång till olika redskap som hjälper barnen att handla på ett positivt sätt i olika situationer där fokus ligger på empati och förståelse.

fokusfrågor:

- Hur sätter vi känslan i kroppen?
- Hur möter man andras känslor?
- Vad gör mig, arg, glad, ledsen?

Syftet hjälper oss att sätta ord på våra värden och för hur vi ska börja. Vi behöver det för att veta vår riktning och för att kunna ändra riktning under tiden och för att se om vi gjort det vi vill göra när vi satte igång. (Göthson Harold, Kennedy Birgitta. 2015)

- Hur gör vi att alla blir verbala i olika grupper?
- Vad ser ni för känslor på superhjältarna?

Att beskriva och uttrycka en känsla

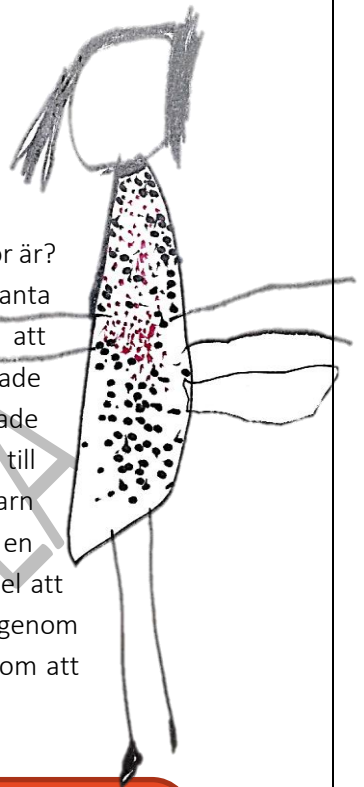
Vi började prata med barnen om vad känslor är? Vi insåg ganska fort att barnen inte var bekanta med begreppet känslor. Därför valde vi att presentera fyra känslor för barnen. Vi tittade på bilder på de olika känslorna och frågade barnen vad de såg. Barnen relaterade ofta till sin egen erfarenhet, om bilden visade ett barn som är argt, kopplade barnen sin känsla till en situation när de själva blir arga. Till exempel att

barnet blir argt om de ska ta på sig overallen och det krånglar. Svaren kom till uttryck genom att barnen satte känslan i kroppen och gestaltade hur de olika känslorna känns genom att visa med hjälp av minspel.

Diskussionen kring känslor fortsatte och istället för att fråga barnen; *vad det är för känsla så* frågade vi barnen om de kunde *beskriva utseendet kring känslan, hur ser man att barnet är argt?* Detta pratade vi om vid flera tillfällen och barnen fick

träna på att sätta känslan i kroppen. Vi diskuterade kring hur man ser att någon annan uttrycker en känsla och hur ska man bemöta de olika känslorna. *Hur gör man när en kamrat är ledsen eller arg? Hur brukar ni göra när ni är ledsna eller arga?* Barnen diskuterade kring att en del vill vara ifred när de är arga och att några blir ledsna när de är arga. Munnen var något som barnen ofta lyfte när de skulle beskriva känslan. En öppen mun som visar tänderna var en glad mun, en mun som formas som en båge neråt var en arg mun. Ögonbrynen var också en detalj som var tydliga för barnen, ögonbryn som pekade nedåt var arga och ögonbryn som gick upp i kanten var glada. Till känslan blyg satte barnen ofta upp sin arm för att gömma sig. De förklarade även att de själva ofta ställer sig bakom någon när de är blyga.

Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter. Lpfö98/10

För att utmana barnen i att tolka olika känslor valde vi att barnen skulle få fota av varandra när de uttrycker fyra olika känslor. Barnen valde känslorna *glad*, *ledsen*, *arg* och *blyg*. Anledningen till att vi valde dessa fyra känslor var för att det var känslor som barnen kunde relatera till men även för att det var känslor barnen pratade om. Barnen fotade fyra bilder på varandra, dessa laminerade sedan barnen och satte upp på en vägg. Bilderna blev konkreta för barnen och de uttryckte ofta likheterna och olikheterna i sina bilder.

För att gestalta barnens känslouttryck på fler sätt valde vi att barnen skulle få arbeta med lera. Vi valde ut fyra olika foton från barnens bilder, dessa ställde vi som ett stilleben i mitten på ett bord. Barnen fick sedan välja en känsla och försöka efterlikna den. Barnen valde att göra munnar, vilket var en detalj som uttryckte känslan tydligast. De gjorde ledsna och glada munnar. Barnen kom även underfund med att om man vände på munnen kunde den både var ledsen och glad.

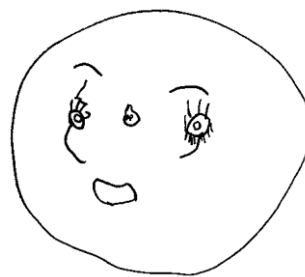
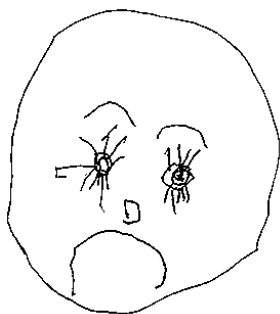
Barnen fick även röra sig och dansa till olika känslor. Då barnen vid tidigare aktiviteter haft svårt för att sätta samtliga känslor i kroppen valde vi att använda oss av något som är bekant för barnen och i detta fall djur. Vi kopplade en känsla ihop med ett djur och ett musikstycke som förstärkte känslan. Det blev bland annat en arg katt, en ledsen björn. Vi kunde genom dokumentationen se att barnen tyckte att det var roligt att röra sig/dansa som de olika djuren och efterfrågade det vid flera tillfällen.

Efter ett tillfälle fick barnen sätta sig ned och göra en teckning med fokus på en känsla. När samtliga barn hade skapat sin egen känsla röstade vi fram en av barnens teckningar och tog ett kort på den. Fotot använde vi sedan för att förstora upp teckningen på ett gemensamt papper.

Eleverna skall få uppleva olika uttryck för kunskaper.

De skall få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar.

Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form skall vara inslag i skolans verksamhet (Utbildningsdepartementet, 2006:7).

Under ett morgonmöte diskuterade vi kring hur de ville avbilda teckningen. Ett gemensamt beslut togs om vilka färger som skulle användas och hur vi skulle måla teckningen. De valde akvarell.

Det är barnets egna tankar omkring det man väljer att arbeta med som är grunden i det här arbetssättet. Utifrån de frågor och funderingar som barnen formulerar tar sedan projektet form. (Mathiasson, 2014)

För att få barnen att återanvända målningen på ytterligare sätt valde pedagogerna att lägga över plast på målningen och tillföra ett nytt språk, i form av lera. Pedagogerna förklarade att barnen fick fylla i konturerna på målningen med hjälp av leran. Det blev många diskussioner om hur man ska göra för att få leran att fastna på plasten och hur de skulle göra för att enbart fylla i konturerna. Ett av barnen kom på att de kan rulla avlånga korvar. Vi diskuterade vidare kring hur vi skulle göra sen? *Var den färdig?* Barnen tyckte inte att den var det men kunde

samtidigt inte komma på vad det var som saknades. Barnen kom tillslut fram till att de ville använda färgat silkespapper, för att fästa detta tillförde pedagogerna tapetklister. Till en början tyckte flera av barnen att det var obehagligt och kladdigt. Därför valde barnen att samarbeta genom att en målade med tapetklistret och en annan tryckte fast silkespapperet. I slutet av aktiviteten kunde pedagogerna se att fokus inte längre låg på att trycka fast silkespapperet utan att istället känna med hela kroppen. Känna hur tapetklistret kändes och hur händerna gled över målningen.

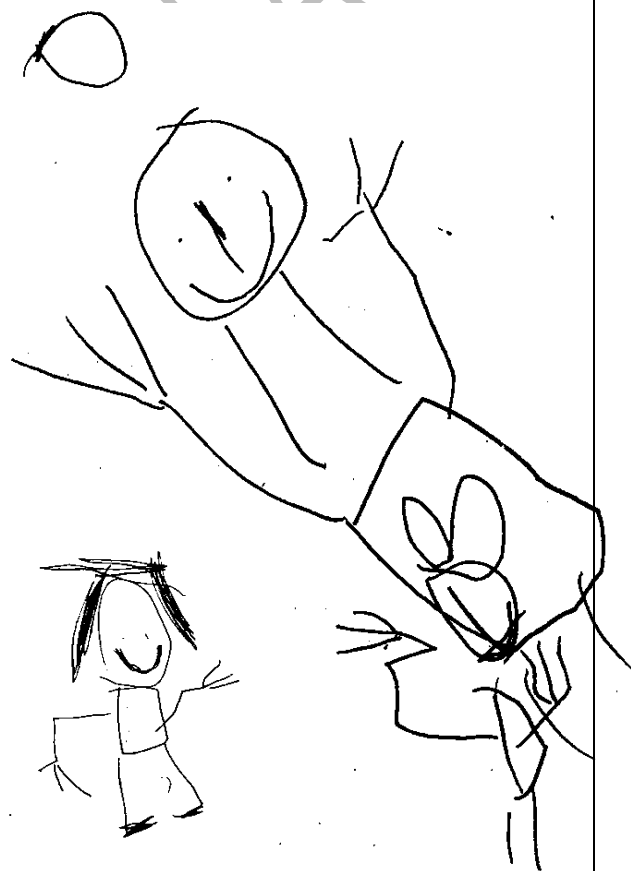
Pyjamashjältarna tar över

Vid den här perioden kunde vi höra och se att många av barnen gärna lekte andra lekar. Det pratades mycket om pyjamashjältarna¹ i gruppen. Det var ett intresse som tog över mer och mer. Barnen ritade pyjamashjältar, lekte rollekar och ville gärna lyssna på temamusiken.

Pedagogerna valde därför att lyfta upp pyjamashjältarna till något gemensamt. Under ett morgonmöte började vi prata om pyjamashjältarna. *Vilka karaktärer är med? Vad har de för krafter? Hur ser de ut?* För att binda samman med barnens tidigare diskussioner om känslor tittade vi även på *vilka känslor karaktärerna utstrålade? Hur kunde vi se att karaktärerna var goda eller onda?* Även om barnen hade tidigare erfarenheter om karaktärerna så kunde barnen backa ett steg och titta på karaktärerna med andra ögon. De kunde exempelvis se att en av karaktärerna som i vanliga fall anses som god såg ond ut på den bilden.

Verksamheten ska främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta till vara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter. Lpfö

98/10

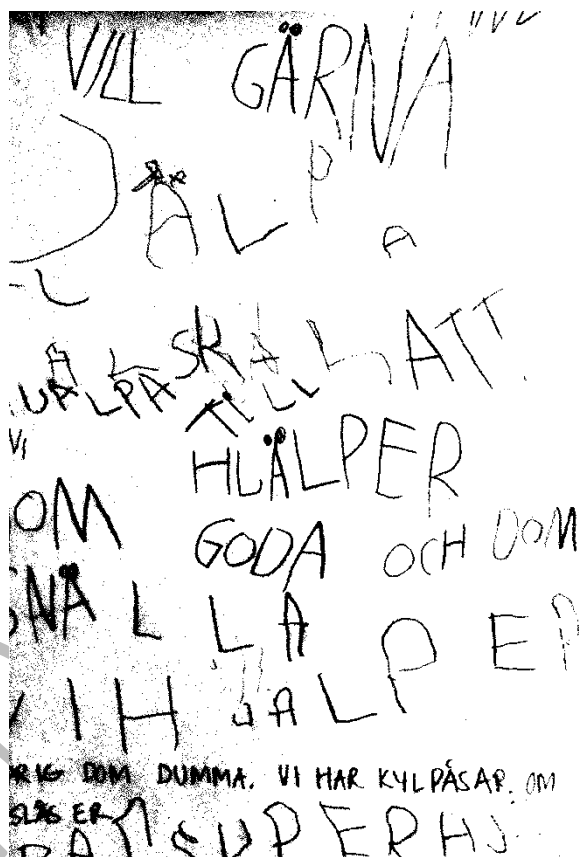

¹ **Pyjamashjältarna** är en brittisk-fransk animerad TV-serie. Serien är baserad på bokserien *Les Pyjamasques* av den franska författaren Romuald Racioppo. Pyjamashjältarna Kattpojken, Ugglis och Gecko bekämpar brott tillsammans samtidigt som de lär sig värdefulla lärdomar. (Wikipedia, 180628.)

Det kom en brevlåda...

En dag kom vår vaktmästare Lars in på förskolan och berättade att han hade fått en leverans. Han förklarade att det hade stått en brevlåda ute vid hans dörr som var adresserad till Utforskarna Gul, det stod även att det var brådsakande. Barnen hade redan listat ut att det var från pyjamashjältarna då deras symboler fanns på framsidan av brevlådan. De blev på helspänn och var tvungna att ha morgonmöte direkt. Under morgonmötet samlades barnen och pedagogerna och öppnade brevlådan. I brevlådan fanns det ett brev där pyjamashjältarna förklarade att deras kamrat "Super Varför" hade blivit tillfångatagen av onda krafter. Pyjamashjältarna behövde Utforskarnas hjälp för att kunna hitta Super Varför. För att få en kommunikationsväg mellan pyjamashjältarna och barnen skulle de skicka sina svar till pyjamashjältarna via instagram.

Vi skrev ett långt svar till pyjamashjältarna där vi förklarade att vi godkänner uppdraget. Barnen förklarar att de gärna ville hjälpa till för de ville hjälpa de som är snälla och goda.

Brev

Under en längre period kom det kontinuerligt brev från pyjamashjältar där de förklarade att de behövde hjälp. Nedan förklarar vi uppgifterna som stod i breven.

Vi får ett brev där pyjamashjältarna förklarar att de behöver hjälp med att skapa en farkost. Barnen ska skapa en ritning som pyjamashjältarna sedan ska avbilda. Barnen började med att fundera kring vad en farkost är. Vi fick därför söka på ordet. Barnen röstade och kom fram till att de skulle avbilda en personbil. Utifrån bilden började barnen bygga med hjälp av de material som fanns i byggen. Barnen tog hänsyn till varandras tankar och diskuterade mycket kring de olika detaljerna på bilen. Det blev en detaljrik bil som hade sidospeglar, avgasrör, larm, raketmotorer, ratt, backspegel, bagageutrymme och registreringsskyltar. När de var nöjda med sin bil, fota de av den och skickade till pyjamashjältarna.

Barnen pratade mycket om symboler och pyjamashjältarnas egna kraftsymboler. Pyjamashjältarna skickade därför ett brev där barnen fick i uppgift att fundera ut vilken deras personliga kraft är. Hur

skulle din symbol se ut om du hade en egen kraftsymbol. Under morgonmötet pratade vi om vad en symbol är och hur den kan se ut. Barnen började då berätta om pyjamashjältarnas symboler och vad de har för kraft. Barnen hade en tydlig bild av sin egen kraft och gjorde sedan en ritning av sin symbol med svart tusch. De fick sedan berätta för varandra vad symbolen representerade, de lyfter krafter som springa, flyga, kamouflera sig, klättra, is och eld och stark. För att gå vidare med symbolerna fick barnen färglägga bilden med akvarell. Efter detta har barnen använt symbolerna i sin rollek men även prövat varandras krafter. I samband med detta började barnen prata om ett träningscenter, där de kan träna sina krafter och bli starkare tillsammans.

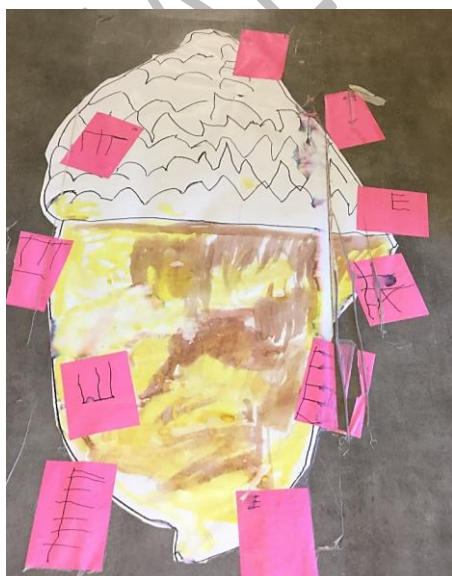

Pyjamashjältarna skickade ett brev där de lyfte barnens diskussion om träningscenter. De skickade även med en bild där de visar att de har varit på vår förskole gård och testat vår klättervägg. Pyjamashjältarna uppmanade barnen att ha träningscentret utomhus så att de kan samsas om redskapen. Barnen började med att välja en plats för deras kraft, de skriver även en skylt för att förtydliga för andra barn. Vi började skissa på rekvisitan som ska finnas på platsen. Barnen tillverkade bland annat hantlar, springkoner, kamouflagedräkt samt flygvingar. Detta placerades sedan vid respektive kraft. Vid ett senare tillfälle kom barnen på att det måste finnas träningskläder för att övriga barn på gården ska se när de tränade, detta skapades utifrån barnens egna idéer.

Ledtrådar

Pyjamashjältarna skickade även ledtrådar som vi fick lösa tillsammans, dessa samlades i korridoren för att förtydliga begynnelsebokstaven i varje svar.

Barnen fick sin första ledtråd, de började med att diskutera vad en ledtråd är. Ledtråden som barnen fick bestod av en bild som blivit förstörd av onda krafter. Barnen fick då uppgiften att förstora upp bilden via overhead och måla färdigt bilden. Vad skulle det bli? Pedagogerna märkte ganska fort att det var svårt för barnen att måla andra delen av bilden. Pedagogerna fick därför uppmana barnen att backa och titta på bilden från ett längre perspektiv. Tillsammans började barnen måla konturerna av bilden och färglade sedan bilden. Vad föreställde bilden och vad kunde det vara? Barnen hade från början en gissning att det var en nöt. Barnen kom fram till att det var ett ekollon. Ledtråden satte vi på golvet i korridoren.

De skickade med en QR-Kod och förklarade att de har hittat något konstigt. Vad är det för något? Hjälp oss! Barnen vet att man ska använda en ipad för att få fram vad det är bakom

QR-koden. Barnen hämtade därför en ipad och scannade av koden. Efter en stund kommer de på att det låter som en mobil. Kan det vara ledtråden? Barnen ritade mobiler och byggde ihop bokstaven M.

Pyjamashjältarna skickade en konstig rad med massor av bokstäver och siffror. De uppmuntrade barnen att skriva in raden på internet via en ipad. Det var utmanande för barnen att skriva in alla bokstäver och siffror. De samarbetade och tillförde med sin egen kunskap. Någon kände igen bokstäverna från raden, någon hittade bokstäverna på tangentbordet och någon annan skrev in raden på internet. Det kom upp en film som visade ett åskoväder. När barnen fick se filmen började de prata om blixtrar och åska. Efter en lång diskussion så kom barnen fram till att det var åskan som lät och valde då bokstaven Å.

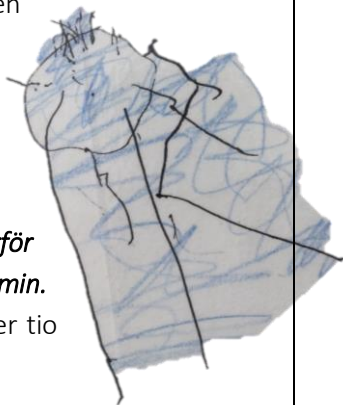
Vi får ett brev och ett kuvert. I kuverten ligger det pappersbitar. Uppgiften var att vi skulle sätta ihop bitarna och försöka klura ut vad det är. Eftersom det fanns färre bitar än barn så började de med att samsas om bitarna. Barnen la ut bitarna på golvet och försökte förstå vad bitarna visade. När de väl hade fått ihop första biten så blev det enklare för barnen. De samarbetade väl och diskuterade kring vilken del som var näst på tur. Barnen var ganska säkra på att det skulle bli en nyckel men för att stärka sina tankar sökte de på internet. Efter lite sökande såg de en bild på en nyckel som såg likadan ut som den vi hade, därav bokstaven N.

När vi har löst samtliga ledtrådar får vi ännu ett brev från pyjamashjältarna. De vill att vi ska skriva upp samtliga bokstäver och försöka sätta ihop det till ett ord. Ordet är platsen där Super Varför hålls fången. Eftersom ingen av oss barn kan läsa så vill pyjamashjältarna att vi ska gå ut och hitta långa människor som kan läsa. Barnen läste av bokstäverna och en ansvarade för att skriva. Sedan gick vi ut utanför gården men hittade inte några långa människor. Ett av barnen kom då på att vi kunde gå till affären för långa människor brukar ju handla. Vi gick därför till Coop och väl där inne så gick de först hela varvet runt i affären och stannade vid kassorna. Där stod det en person med skägg, barnen frågade om han kunde hjälpa dem att sätta ihop bokstäverna till ett ord. Han funderade en stund och sade sedan att han fick ihop det till ordet MÅNE. Barnen frågade även en person utan skägg som stod i kassan om hon kunde göra samma sak, även hon kom fram till MÅNE. Vi återvände sedan till förskolan. På vägen tillbaka började barnen prata om månen och att de var säkra på att det var måntjejen som hade tillfångataget Super Varför och satt honom i en bur. Barnen skickade svaret till pyjamashjältarna och önskade dem lycka till.

Näst sista brevet

Pyjamashjältarna försökte ta sig till månen men deras krafter räckte inte till. Barnen fick därför i uppdrag att ta på sig sina träningskläder och gå ut och träna på sina krafter i 10 min. Tillsammans skulle vi få ihop den största kraften.. Pedagogerna startade tiden och under tio

minuter tränade barnen för fullt. Barnen tyckte att det är väldigt roligt och kämpade sig igenom. Vi avslutade med att springa ett lopp tillsammans för att skicka iväg krafterna.

Avsked och avslutning

Det sista brevet vi fick var annorlunda. Pyjamashjältarna hade skickat med en ipad. Vi tittade på ipaden och hittade en app som visade en film. Filmen visade när pyjamashjältarna räddade sin kamrat Super Varför. Super Varför berättade varför måntjejen hade tillfångatagit honom och hur han sedan blev räddad av sina vänner. Super Varför berättar att måntjejen ville ha en kamrat och därför hade hon kidnappat honom. Barnen pratade mycket om måntjejens beteende och förstod inte alls varför hon inte hade sagt till Super Varför att hon ville ha en vän. Barnen tyckte att det är väl bara att fråga. Barnen blev till en början besvikna över att de inte skulle få några fler brev från pyjamashjältarna men de har ändå hoppet uppe, att någon dag kanske det kommer ett brev där pyjamashjältarna behöver vår hjälp igen.

För att backa bandet med barnen valde vi att backa i vår reflektionsmall. Tillsammans med barnen tittade vi på bilderna med start från hösten 2017, *vad hade vi varit med om? Vad kommer barnen ihåg som något extra speciellt?* Barnen lyfte och diskuterade mycket kring pyjamashjältarna och vilken resa vi hade gjort tillsammans men även skapandet kring superhjältestaden. Superhjältestaden kommer att få flytta med oss in i nästa projekt och hur vi kommer att ta oss an den där, vet vi inte än.

Sammanfattning

Presentationen av sommarminnena har varit grunden till att skapa en god självkänsla hos varje barn. Vi har sett att genom att våga stå framför sina kamrater, berättade om något de är bra på och svarat på frågor har det stärkt jaget. Detta kan vi se då barnen har uttryckt hur kul och roligt det var att få delge sitt sommarminne med sina kamrater. Vi ser också att barnen kan återkoppla till sina kamraters sommarminnen när det för olika diskussioner. "Detta är ju du bra på för det är ju ditt sommarminne"

När kamraterna berättade sitt sommarminne har de andra barnen visat ett genuint intresse och ställt frågor som har lyft det barnet som presenterat. Vi kan se en förändring i hur barnen berömmar och lyfter kamratens sommarminne.

Barnens självkänsla har också stärkts med att de har fått möjligheter till att få uttrycka sig och att bli lyssnad på. Att få sätta ord på hur barnen ser ut och känner sig när vi talar och gestaltar olika känslor.

Barnen har tillsammans skapat förhållningsregler för hur vi ska vara mot varandra och det är något som de har upprätthållit hela tiden. Barnen finns där för varandra när något har hänt. De har blivit bra på att trösta varandra och hämta hjälp. Detta har skapat solidaritet gentemot varandra då vi ser att barnen efterlever dessa regler. De är hjälpsamma mot varandra då en kamrat kan ha slagit sig och man hämtar en kylpåse. Barnen är rädda om alla våra saker i våra miljöer då vi ser att barnen lagar det som blivit trasigt. Detta gör de både tillsammans och var för sig.

Under hela projektet har gemenskapen stärkts i gruppen. På våra morgonmöten har det hela tiden varit mycket viktigt att lyssna, diskutera och rösta kring olika saker. Vi ser att barnen hela tiden får möjlighet att uttrycka sina tankar och idéer. Vi har också delat upp barngruppen i mindre grupper i och med det har även de barnen som inte vågat prata fått utrymme till det. Detta har stärkt barnen då vi sett att fler av de tysta barnen berättat och uttryckt sina åsikter i storgrupp.

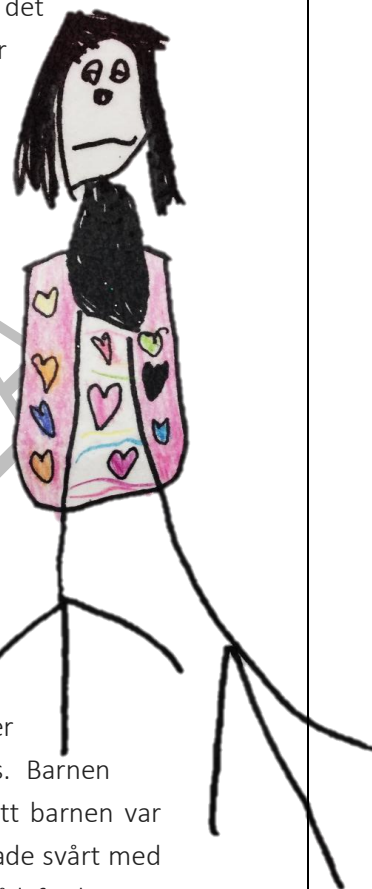
Att barnen ges möjlighet att påverka sin tid på förskolan och att barnen uppmuntras att föra fram sina åsikter och stärka deras känsla av att kunna förändra. (Björklund 2018)

Barnen arbetade tillsammans med att skapa rekvisita till superhjälte staden. Med sin tidigare erfarenhet kring material så hade de en tydlig bild om hur saker skall skapas. Barnen diskuterade fram hur byggnader kunde se ut och vad för material som behövdes. Barnen lyssnade på varandra och hjälptes åt, vi kunde se att barnen var duktiga på att samarbeta. Var det något barn som hade svårt med något så kunde ett annat barn hjälpa till. Med det så lyfte barnen sina egna styrkor och tillsammans klarade dom det. Vi kunde se att barnen visade en aktsamhet kring materialet, hur det är gjort och tillsammans skapades förhållningsregler kring rekvisitan. Om det var så att man råkade göra sönder eller om man såg att något var trasigt så skulle man laga det eller komma med det till en pedagog som kunde hjälpa till med rekvisitan.

När vi lyfte intresset med pyjamashjältarna var tanken att barnen skulle få samarbeta som en grupp, att hjälpa varandra med sina egna styrkor. Hur kan min styrka och det jag är bra på bidra till att vi löser ledtrådarna tillsammans. Vi pedagoger har funnits i bakgrunden och stöttat upp men även lyft styrkor om barnen själva inte kommit på det. Vi har kunnat se att barnen har varit tålmodiga med varandras tankar och lyssnat in varandra. Barnen har även lyft sin kamrats styrka när de tänker att det behövs i uppgiften.

Barnen blir kompetenta och delaktiga när så tydligt ser när de ingår i ett sammanhang där deras kunskap frågor och svar manifesteras både på förskolan... (Emriksson & Swahn, 2017)

Under hela projektet har vi arbetat med barnens känslor på olika sätt då vi anser att det är grunden till social handlingsberedskap men även för att kunna känna in empati och ha en förståelse för det. Vi började med att prata om *vad är som gör mig arg, glad, ledsen och blyg*. Det var till en början svårt för barnen att kunna läsa av en kamrats känsla. Barnen lyfte ofta munnen när de skulle beskriva känslan. Efter att barnen har fått arbeta med känslorna genom hundraspråkigheten har det lett till att barnen snabbare och säkrare kan läsa av sin kamrats känsla. Det har även lett till att barnen själva

uttrycker sina egen känsla tydligare och vilket behov de har när de vill bli tröstade. Eftersom vi har berört känslor genom hundraspråkligheten kan vi se att vi har nått fler barn. Vi har arbetat med känslorna i till exempel ateljén, byggen och har därigenom fångat känslorna i barnens egna forum. Det bidrar till att fler barn blir verbala i en grupp. Barnen har även börjat prata kring känslor mer och ser känslor på olika saker, till exempel att barnen kan se både glada och arga ut. Barnen hänvisar ofta till känslor när de tittat i böcker och ser bilder.

Ateljén har varit viktig för barnen under hela projektet då den har varit stöttande i barnens skapande. Samtliga miljöer på vår hemvist har barnen kontroll över, det är kända miljöer där materialet är tillgängligt. Även om material har saknats på hemvisten vet barnen vart man snabbt kan få tag i det som behövdes. Detta bidrar till att barnens tankar kring hur någon kan skapas breddas, då de vet vilka möjligheter som finns. Vi kan även se att barnen har en hög materialkännedom och vet hur saker ska användas. Vi märker även att transdisciplinära materialet hjälper barnen att komma djupare i sitt skapande.

Då pyjamashjältarnas brev och bilder har funnits framme i verksamheten har det startat rollekar. Barnen har ofta tittat på bilderna och utifrån de gått in i karaktär. Breven har bidragit till att barnen har fått en leksituation tilldelad, där de själva har utvecklat brevet lite till.

I slutet av projektet har vi hört att barnen lägger fokus på superhjältens egenskaper, det är det centrala för barnen. Det spelar heller inte någon roll vilket kön superhjälten har. En superhjärte kan vara både ond och god men det har lett till att barnen kopplar att en ond superhjärte har en arg känsla, en god superhjärte har en glad känsla.

Ekologisk känslighet

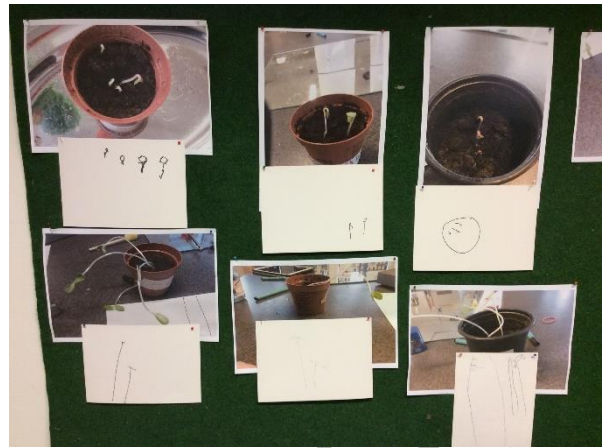
För att nå målet att barnen utvecklar en aktsamhet för miljö och material har vi under projektets gång haft ett sidospår som involverar plantor och växtlighet.

"Vi ska ta tillvara barns och ungas ekologiska känslighet och verka för förskolans och skolans ansvar när det gäller att skapa förutsättningar för hållbara relationer och omsorg om hela det ekologiska systemet". (<http://www.reggioemilia.se/om-oss/hallbar-framtid/hallbar-framtid-ett-nationellt-natverksprojekt/>)

I början av terminen pratade vi om grunderna i hur man planterar men även hur man visar omsorg för planteringarna. Barnen fick fundera kring vad de ville plantera och vad som behövdes. Vi valde att börja med frön som redan fanns i vår närhet, tomater och paprika. Vi fick frön från köket som ändå hade slängts. I början var det viktigt för barnen att försäkra sig om att deras planteringar fick den omsorg som behövdes. Till exempel på fredagar, när många barn var lediga så de barn som var på plats tog på sig ansvaret åt sina kamrater. I början hade barnen en planta var men nu har vi plantor som vi tar hand om tillsammans. Det är allas och alla visar respekt och omsorg för plantorna.

Vi har arbetat med plantorna på olika sätt;

- Vi har ritat av, skrivit och fotat växtprocessen.
- Barnen har letat detaljer på växten, sett den genom olika dimensioner och sedan ritat av.
- Vi har använt teknik i vårt utforskande – förstoringsägget.
- Använt sina sinnen – luktat, känt, smakat och tittat.
- Mött naturen i sina rätta element.

Barnens sommarminnen

Vilgot är bra på att åka snabbt

Känslor för superhjältar!

Uppstart - Sommarminnena

Under sommaren fick barnen i uppgift att dokumentera något de är bra på. När dessa togs emot av en pedagog fick barnen berätta vad de hade med sig för typ av dokumentation och vad som var med på bilden. Detta för att vi pedagoger skulle kunna stötta upp om det skulle behövas vid presentationen men också vad vi skulle behöva för presentationsrekvisita under själva presentationen då några hade

bilder och andra film. De barn som hade fler bilder fick välja ut en bild som de skulle presentera. När alla sommarminnen var insamlade började de att presentera dessa. Detta fick barnen sedan presentera en och en på morgonmötena. De barn som sitter med får vara med och reflektera och ställa frågor till den som presenterar sommarminne. Pedagogerna märker under tidens gång som sommarminnet presenteras att barnen börjar forma frågeställningar kring sommarminnet utifrån egna erfarenheter och ställer dessa emot det kompisen berättar. Frågeställningarna blir också varierande beroende på hur konkret eller abstrakt egenskapen var. Barnen har sedan

gjort var sin reflektionsbok som de vid varje presentation har fått reflektera i genom att skriva och rita något som har med det aktuella sommarminnet att göra.

Sommarminnet sattes sedan upp på väggen för att barnen skulle kunna få tillgång till och samtala kring dem även efter denna process. Matsituationerna har även varit ett forum där de har kunnat berätta, reflektera och ställa frågor kring det som presenterats.

Ingången till projektet

Efter att alla i gruppen presenterat sina sommarminnen valde pedagogerna att observera gruppen. Tankar som kom upp hos pedagogerna var bland annat att denna grupp har tidigare inte varit någon egen grupp. Olika gruppkonstellationer skapades och testades av barnen själva i leken. De valde att vara några barn åt gången i olika rum och miljöer.

En ny miljö hade även tagit form på hemvisten, nämligen en syateljé. I denna miljö har barnen tillgång till en symaskin som många av barnen var nyfikna på och ville testa. Detta var något som senare kom att kopplas ihop med projektet.

Projektets gång - HT 2017

För att barnen skulle få en introduktion av det nya materialet i miljön togs ett beslut att barnen skulle få skapa superhjältemantlar. Barnen fick skapa en ritning om hur de tänkte att manteln skulle se ut. Några barn valde att ta inspiration från andra bilder medan några hade en färdig bild av hur de

ville att den skulle se ut. När ritningarna var klara fick de skapa en mall som var proportionell till den mantel de skulle skapa. Efter detta fick de välja ut tyg som de ville använda till sin mantel. De har sedan nålat fast de mönster som ska finnas på manteln och sytt med symaskinen.

Vid ett morgonmöte tog vi fram superhjältemantlarna för att titta på dem. Barnen samtalade kring vem man är i de olika mantlarna. De beskriver detta med hjälp av olika egenskaper som till exempel visar på hur de flyger samt vad de kan göra; flyga, skjuta, spruta. Detta har lett till samtal kring vad en superhjälte är. Pedagogerna lade märke till att barnen försökte kategorisera hjältarnas egenskaper som till exempel hjälpa varandra, räddar världen. De är onda och goda, superhjälten är den goda medan den onda är till exempel en jätte.

Detta skapade ytterligare diskussioner kring vem som kan vara superhjälte. Barnen diskuterar kring att de är superhjältar men att vem som helst egentligen kan vara detta. De tar även upp att lego friends är superhjältar.

Under hösten uppmärksammar pedagogerna att de pratar mycket om sina superkrafter. De använder sig inte enbart av de superkrafter som sommarminnet betonade utan reflekterar mer kring vilka egenskaper de har och hur de kan hjälpa varandra. Detta var något som kom fram i den dokumentation och kartläggning som gjordes senare under hösten. De använde sina superkrafter i leken genom att kunna hjälpa varandra med olika saker. I en av miljöerna på hemvisten finns det tillgång till ett dramarum där de kan skapa olika former av rollek. Här inne kan de ta med rekvisita från andra miljöer för att skapa sin lek.

Det var framförallt i denna miljö som de tog till vara på superkrafter genom att gå i roll som mamma, pappa och barn eller att leka djurpark och så vidare.

Gruppreflektion föräldrar

Föräldrarna har varit delaktiga i projektet genom en gruppreflektion mot slutet av höstterminen. En sammanställning kring det pågående projektet gjordes via en iMovie för att se hur projektet tagit form. Vi tittade sedan på en dokumentation som förts under ett morgonmöte där barnen reflekterar över sina superhjältemantlar och vad de symboliserar. Diskussionerna hos föräldrarna hamnade kring att barnen försöker förstå vad en superhjälte kan vara. Utifrån detta reflekterade de kring vad barnen försökte förstå med detta. Hjälpssamhet är något som verkar vara viktigt för barnen när man är

superhjälte. Vidare funderade vi tillsammans kring hur man skulle kunna gå vidare med barnen utifrån det vi sett av dokumentationen. Föräldrarna tar då bland annat upp att man kan dra nytta av varandra egenskaper och att man kan visa på att man kan slå sig ihop för att bli starkare, att man hjälps åt.

Föräldrar har även blivit delaktiga i projektet genom en White board tavla som finns i hallen. Denna har bland annat använts till att ställa frågor till föräldrarna. Dessa frågor har riktats kring var barnen befinner sig i projektet. De har här kunnat komma med input i barnens projekt samt fått frågor som vi sedan har diskuterat i gruppen.

Instagram har använts till att göra föräldrarna delaktiga genom att de har fått inblick i barnens arbete i projektet samt kunnat kommentera och även här kunnat komma med idéer till projektet.

Projektets gång - VT 2018

I början av terminen gjorde vi en tillbakablick med en iMovie som sammanfattade höstterminens projekt. Detta för att vi skulle komma på banan igen efter juluppehållet och se hur barnen samtalade kring det vi gjort.

Efter detta gjordes ett avstamp genom att rikta in projektet mer. Pedagogerna gjorde en bedömning utifrån gruppens behov samt utifrån barnens tankar och genom gruppreflektionen tillsammans med föräldrarna att arbeta mer kring individens självkänsla och tilltro till sin egen förmåga. Egenskapen att hjälpa har hela tiden varit aktuell i samtalen kring superkrafter och vad en superhjälte gör.

Fokusfrågorna under vårterminen blev därför att undersöka känslor:

- Vad är en känsla, vad betyder begreppet?
- Hur kan man se att man har en känsla?
- Hur kan detta utforskas på ett transdisciplinärt sätt tillsammans med barnen?

"Det handlar om hur vi använder begrepp, talar om dem, sätter ord på dem, ger dem betydelse och i förlängningen skapar en utvidgad förståelse för det vi undersöker."
(Alnervik, K. Göthson, H & Kennedy, B 2013, s. 161)

Som en uppstart till detta började vi ett morgonmöte med att prata om vad en känsla kan vara. Barnen var först återhållsamma med vad de tänkte och de första känslorna som kom fram var glad och ledsen. De gestaltade först känslan med hjälp av mimik, exempel så drog de på läpparna för att visa att de var glada och sänkte läppar och ögon för att visa att de var ledsna. När pedagogerna sedan frågade vad det kallas när man ser ut så kunde de svara att de var antingen glada eller ledsna. Barnen satte alltså känslan i kroppen innan de kunde uttrycka denna verbalt.

Vid ett annat tillfälle fick barnen se kort på olika känslor. Pedagogerna lade fram korten och inväntade barnens reaktion. Detta för att vara lyhörda för det barnen valde att se i bilden. De bilder som hade mest variation i barnens tankar kring vad det är för känsla de ser var de som var arga och ledsna. Motiveringarna kring vad som var vad kom upp i diskussion då några tyckte att man var

ledsen när man såg tårar i ansiktet och andra tyckte att det syntes på munnen. Denna diskussion gjorde att pedagogerna valde att ta in fler bilder som kunde symbolisera känslan arg och ledsen, för att visa på mångfalden av ett känslouttryck. För att visa på att alla kan se och känna olika när man är till exempel glad, arg, ledsen eller sur så pratade vi om hur varje individ i gruppen ser ut i ansiktet när de känner någon av dessa känslor och hur det känns i kroppen. Detta för att barnen ska få förståelse för och kunna ges förutsättningar till att kunna hjälpa och stötta varandra men också få förståelse för att alla är olika och behöver olika saker. Detta kunde innebära att några ville ha tröst av kompisen medan andra ville vara ifred.

"För barnen innebär det att de ser sig som kompetenta individer som har något att berätta för världen." Kreativitet och barns lärande –från ett till fem år. (Emriksson, B & Swahn, M J, 2017)

Barnen uppmärksammar känslor i litteratur

Vid ett tillfälle när vi läste boken "Melvin, Elsa och krokodilen" var det barn som uppmärksammade känslan upprörd. Vad var det för känsla? Hur ser man att personen i boken är upprörd? Hur kan det kännas? Dessa frågor diskuterade vi genom att specificera vad som hände i boken och för att kunna göra det möjligt för barnen att förstå vad känslan kom ifrån. Utifrån detta kunde barnen sedan relatera till känslan rädd och ledsen för att förstå vad det innebär att vara upprörd. Genom att ta del av varandras tolkningar kunde också förståelse kring känslan vidgas och leda dem framåt i sin kunskap kring begreppet.

Sätta färg på musiken

För att utmana barnen vidare kring begreppet känslor och för att de ska få uppleva detta på olika sätt valde pedagoger att använda musik och bild vid några tillfällen. Att sitta i ateljén och måla är något som barnen i gruppen ägnar mycket tid för så detta var något de såg fram emot att göra. Barnen fick i uppgift att lyssna till den musik de hör och välja en färg som de tyckte beskrev det de hörde. Pedagogerna valde ut musik som både var känd och mindre känd hos barnen, även olika genrer på musik. Detta för att inspirera men också se hur de lyssnar till och tar till sig musiken. Under den musik som de kände igen som till exempel "How far I'll go-Vaiana" associerade de mycket till hav och färgen blå fick symbolisera den musiken. Andra låtar där det var olika former av avslappningsmusik tog det längre tid och några av barnen tyckte det var svårt att bara välja ut en färg, då de ville ha med fler.

"Arbetslaget ska ge barn möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera, dokumentera och förmedla upplevelser, erfarenheter, idéer och tankegångar med hjälp av ord, konkret material och bild samt estetiska och andra uttrycksformer"
Lpfö 98/16

Blue-bot känslor

Nytt material presenterades även under terminen. Bland annat införskaffades en blue-bot som används för att utforska programmering. Då barnen ville ge blue-botten ett namn fick de komma med förslag på vad de tyckte att den skulle kallas. Vi skrev sedan upp dessa på en tavla och barnen fick lägga sin röst på det namn de tyckte passade bäst. Det namn som fick flest röster var Nyckelpigis. Barnen målade

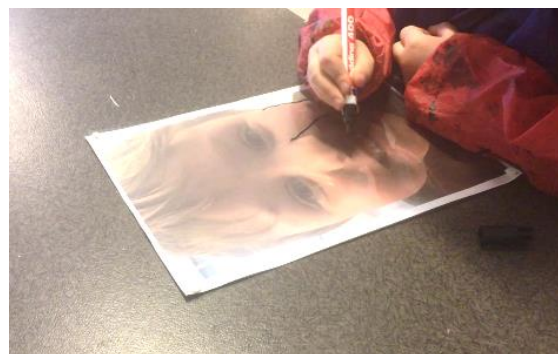
sedan av blue-botten med akvarell. Där efter skapade vi tillsammans ett programmeringsrum där Nyckelpigis fick bo.

Nyckelpigis involverades i projektet då barnen visade stort intresse för den. Barnen tog bilder på varandra och fick välja en känsla som de ville gestalta i fotot. Detta var en process som pågick under en längre tid då vi tog upp flera olika känslor under tidens gång. Glad var en känsla som många valde. Vi skrev ut och kopierade så att det blev två kort på varje barn. Det ena kortet fick sitta på golvet, som tillsammans med de andra bilderna bildade ett rutschema och det andra korten fick ligga utspridda upp och ned så att det blev som spelet memory där de fick se vilket kort de skulle programmera Nyckelpigis till. Under denna aktivitet fick de erfara hur många gånger de behöver trycka på pilarna för att komma till det fotot de skulle. I början låg mer fokus på hur man skulle programmera och inte så mycket kring känslorna. Pedagogerna lade märke till att barnen gärna hjälpte och förklarade för varandra hur man skulle göra om någon tyckte att det var svårt. Utmaningen blev dock att de skulle försöka förklara för sin kompis och inte ta över och trycka själva vilket var en utmaning i början. Detta för att respektera att det var kompis som hade hand om programmeringen och för att den ska få möjlighet att testa och lära sig själv. De kom även fram till att det inte fanns ett sätt att programmera den på utan att man kan göra på många olika.

Akvarellporträtt

När barnen diskuterat och konkretiserat de olika känslorna tittade vi mer på hur ansiktet ser ut. De fick även här ta kort på sig själva och skriva ut. Efter detta fick de ett overhead papper som de sedan fick lägga på sitt foto. De fick i uppdrag att måla av konturerna på bilden. De fick alltså välja vilka detaljer de ville ha med i bilden. Några barn valde att måla av ansiktet med detaljer som ögon, näsa och öron. Andra valde att ta med kinder, ögonbryn men även håraccessoarer samt att gå in mer kring hur man ser ut i ögonen och hur många tänder man har och så vidare. När barnen var klara med detta kopierade vi den bild som de målat. De fick sedan använda akvarell för att färglägga. Detta är något som de har arbetat med mycket tidigare vilket märktes i samtalen kring arbetet med akvarell. De resonerade kring varför de skulle använda en viss pensel som är numrerade efter penselns tjocklek. De arbetar väldigt nära linjerna på sitt ansiktsporträtt vilket var nödvändigt då det fanns mycket detaljer i porträtten.

Dessa porträtt sattes sedan upp på en av dokumentationsväggarna. Detta gjorde att samtal skapades kring deras gestaltningar av sitt foto. De diskuterade mycket kring vad de fått med för detaljer i sitt porträtt och det var även viktigt för dem att förtydliga sitt porträtt vad de hade fått med. De förklarade alltså vad de olika sakerna på bilden var.

Porträtt i lera

Då barnen gjort sina porträtt fick de även gestalta dem i lera. De fick forma leran efter porträttet på fotot de tagit. De fick först forma leran efter den ansiktsformen de tyckte passade bilden. Efter detta kikade vi på detaljerna i bilden för att kunna forma leran. Dessa detaljer sattes på med hjälp av slickers. Barnen har sedan diskuterat och pratat kring dem. Även här blev detaljerna i fokus och de diskuterade vad de fått med i sitt ansikte och vad de uteslutit.

" Barnens egna fotografier, teckningar, skisser, faktaböcker, dator och lera blir de redskap som ger barnen möjlighet att studera, experimentera och laborera för att skapa nya kunskaper."

Kreativitet och barns lärande – från ett till fem år. (Emriksson, B & Swahn, M J, 2017)

Dansa – ett sätt att förstå känslor

Under vårterminen har barnen besökt gymnasalen vid skolan. Under dessa besök har barnen bland annat arbetat vidare med sitt projekt om känslor. Barnen har fått dansa till musik och har då fått använda sig av samma musik som när vi målade till musik tidigare under våren. De fick titta på de bilder som de målat och försöka gestalta dessa till musiken. I början tyckte de att det var en utmaning och lyssnade mest till musiken men ju mer gånger de fick testa desto mer började de använda sina armar och ben för att uttrycka det de hörde och såg. De fick även sjalar som de kunde använda för att uttrycka känslan i bilden.

Sammanfattning

Under projektåret har fokus varit på att stärka individens självkänsla och tilltro till sin egen förmåga. Detta har bland annat visats i de forum vi kallar morgonmöten. Här har barnen fått vara delaktiga och haft inflytande genom att till stor del styra dessa genom att diskutera och presentera sådant som är viktigt för dem. Ibland har det handlat om att ge utrymme till de som ska presentera eller berätta något. Vilket innebär att de som lyssnar också får just vara lyssnande men också ställa frågor till den som pratar och utmana vidare. Pedagogernas roll har här varit att utmana barnen i deras reflekterande genom att ibland ställa frågor om vad man tänker kring det som ett barn har berättat. De delger då oftast sina tidigare erfarenheter vilket skapar diskussion om hur man har upplevt saker och ting i olika sammanhang. Detta har gjort att de har breddat varandras vyer och också fått insikt i att man kan göra och vara på olika sätt vilket skapar en styrka hos både individ och grupp.

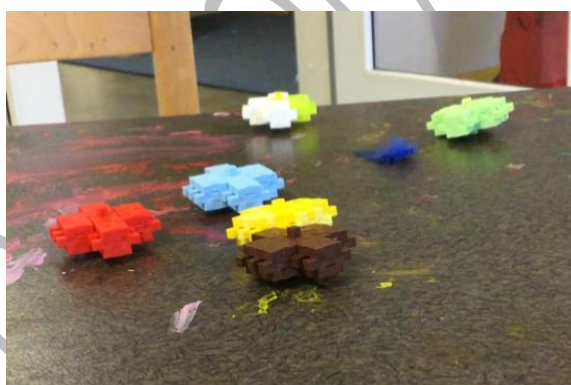
Pedagoger har även uppmärksammat och uppmanat positiva handlingar gentemot sina kamrater. Detta i form av att använda sig av varandras superkrafter. Detta har skapat förutsättningar för barnen att till exempel delge varandra hur man kan göra. Exempel är från ett tillfälle där barnen ska bygga beyblade av mini plus-plus. Ett barn försöker att bygga och konstruera en beyblades men har svårt att få ihop en av "armarna". Ett annat barn ser detta och uppmärksammar genom att säga "jag brukar göra så här" och visar hur man kan sätta ihop "armarna". Detta resulterar i att de sedan fortsätter fråga varandra och be kamraten titta om plus-plusen sitter på rätt plats för att konstruktionen ska bli fullständig.

Empatiska handlingar som att hjälpa varandra när något har skadat sig eller behöver hjälp att knäppa en jacka har också varit en del i arbetet att skapa god kamratskap i gruppen samtidigt som respekt måste tas för den egna individens självständighet om någon inte vill ha hjälp utan vill klara av på egen hand. Samtidigt som de fått kunskaper om vad kamraten är i behov av i olika situationer och respektera och visa hänsyn kring det.

"De idéer, tankar och handlingar som uppstår i mötet med den pedagogiska miljön, gör att barnen blir medskapare av nya kunskaper och de tar därmed aktivt del i sin läroprocess"

Kreativitet och barns lärande
(Emriksson, B. s.75, 2017)

De miljöer och material som finns tillgängliga i förskolans verksamhet har varit en viktig faktor och process i arbetet med projektet. Under året har olika former av material presenterats vilket har inneburit att pedagoger och barn tillsammans har utformat förhållningssätt för hur materialet ska användas och vad det behöver för att må bra. Exempel här har varit odling av olika växter. Barnen har fått testa att plantera till exempel tomater, äpplen, bönor och ärtor. Dessa har de sedan

tagit ansvar för och sett till så att de växer och gror. Diskussioner kring vad de behöver för att må bra har här varit av stor vikt då erfarenheter har utbyttts och testats. Slutsatser har kunnat dras utifrån hur till exempel växten har utvecklats och nya hypoteser har sedan testats och utvärderats.

Har vi fått svar på fokusfrågorna?

Som tidigare nämnts har fokusfrågor används av pedagogerna som gjort att projektet har kunna hålla den riktning som både inkluderar syftet med projektet samt barnens intresse. Detta har underlättat i sortering av dokumentation men också en fördel när man ska komma vidare utifrån barnens utforskande och intresse kring projektet.

Nedan kommer en redogörelse kring de fokusfrågor som varit centrala i arbetet med projektet och som hjälpt oss pedagoger att komma vidare och hålla projektet levande.

- Vad är en känsla, vad betyder begreppet? - Hur kan man se att man har en känsla?

Under tidens gång har olika känslobegrepp varit aktuella. Barnen har under projektets gång utforskat känslor som glad, ledsen, arg och upprörd. Under tidens gång har det varit viktigt att barnen har tolkningsfrihet, alltså att ingen ska styra barnets tolkning av vad en känsla kan vara, det finns inget som har varit rätt eller fel. Det är snarare att diskussionerna och erfarenheten hos barnen har fått styra tolkningarna av känslorna. Genom detta har barnen fått nya och bredare perspektiv kring vad till exempel arg kan vara. Detta tror vi pedagoger beror på att de just har fått diskutera och delgett hur de själva ser ut och känner när de utforskat känslans betydelse. Alla är olika och behöver tillgång till olika saker för att få uppleva sin känsla.

"Barns inflytande handlar om hur mycket vuxna lyssnar in barnen och tar ett vuxenansvar för att både möjliggör för och använda barnens förslag och idéer i planeringen av verksamheten"

Normkreativitet i förskolan
(Salmson, K & Ivarsson, J. s.288, 2015)

- Hur kan detta utforskas på ett transdisciplinärt sätt tillsammans med barnen?

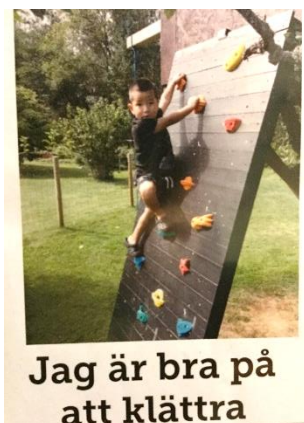
Det transdisciplinära lärandet har under projektet varit i fokus. Barnen har genom projektets riktning kring känslor fått erfara vad en känsla kan vara genom att utforska olika språk men också integrerat olika språk för att få en djupare förståelse kring det de utforskar.

"Det hundraspråkliga perspektivet är förutsättningen för att alla barn ska få möjlighet att göra sin röst hörd, att kunna få välja uttryckssätt beroende på sammanhang och det hen just nu vill beskriva och berätta"

Pedagogisk miljö i tanke och handling (Linder, L. s. 127, 2016).

De språk som varit mest centrala i projektet har varit diskussioner i gruppen, akvarellmålning, lera, dans samt lyssnandet och litteratur. Med hjälp av dessa språk har barnen kunnat fördjupa sin förståelse genom att få ta del av olika material och göra det förståeligt utifrån de känslor de utforskat. Att ta del av varandras erfarenheter har också varit av stor vikt för att få nya tankar. Genom att använda sig av det transdisciplinära lärandet har barnen även fått möjlighet att utifrån sitt eget intresse utforska sitt språk och lärande samtidigt som de fått ta del av nya språk som utmanat dem och berikat sina kunskap och förståelse. På detta sätt har de fått möjligheter och förutsättningar till utveckling och lärande.

Barnens sommarminnen

I somras besökte jag och min familj Liseberg. Vi åkte många roliga karuseller och vi träffade på Lisebergspåstolarna. Sen när vi var på lekparken för att klättra, såg jag en liten flicka som hade kommit bort från sin mamma. Hon var gråtbebud. Jag höll henne och såg till att hon inte gick vilse. Sen när vi gick hem, såg jag att hon hade kommit hem till sin mamma. Hon var glad och jag var glad för att hon hade kommit hem. Sen när vi gick hem, såg jag att hon hade kommit hem till sin mamma. Hon var glad och jag var glad för att hon hade kommit hem. Sen när vi gick hem, såg jag att hon hade kommit hem till sin mamma. Hon var glad och jag var glad för att hon hade kommit hem.

PEDAGOGERNAS PROCESS

Texten är tagen ur en diskussion mellan samtliga pedagoger på förskolan.

Vilka insikter har djupnat?

Vi ser och förstår mer nu hur viktigt ett syfte är, att titta på det flera gånger under ett läsår, det underlättar i projektet.

Vikten av att ha ett bra reflektionsmaterial, ex filmunderlag. Det är lätt att hamna i redogörandet. Det är lätt att hamna i en bildserie. arbetssättet påverkar att man väljer fler bilder, man vill se bredden och det gör att man behöver välja fler bilder. Mantlarna var en lång process, vi fick följa den länge.

Hur har vårt förhållningssätt till att ställa frågor förändrats?

När det gäller de planerade frågorna så har vi blivit bättre på att vända dem till öppna frågor.

Vi har diskuterat innan, hur kan den här frågan tas emot och vilken vi kunde ställt istället.

Vi har lärt oss att vända frågan, så att man säger "svaret" genom att säga ex, hur ser ni att hon är arg? Det har vi fått med oss från Körlings häfte.

Hur har vi som pedagoger utvecklats i att stötta barnens processer med hjälp av frågor?

Vi ställde frågor till oss själva utifrån syftet för att leta barnens processer. Vi letade efter svaren hos barnen: Ex vi letade efter barnens styrkor och dokumenterade det under några dagar. Vi fick syn på mycket. Vi gjorde en systematik i att dokumentera, för att hjälpa oss själva att fokusera på något annat än det som var tufft.

Vi märker att det är viktigt för oss att vara medvetna om var den proximala utvecklingsnivån ligger.

Vi ser att vi har tillåtit fler sidoprojekt, på så sätt deltar alla på sitt sätt.

Vad har vi fått syn på kopplat till det transdisciplinära och transformativa förhållningssättet?

Barnen testar materialet och sen korsar de materialen, sen ser man att de tröttnar då får man tillföra mer. När nya material introduceras för barnen och materialet har ett högt värde är barnen mer aktsamma med det. Barnen utforskar materialet men när de börjar känna sig "färdiga" testar de ofta nya sätt att utforska på och då gärna transdisciplinärt med andra material. När detta utforskat s färdigt märker vi pedagoger att barnen inte är lika aktsamma med materialet och att det antingen behöver tillföras nya sätt att utforska materialet eller att de behöver bytas ut.

En miljö kan utmana om man tillför ett språk till. Det är svårt när en annan pedagog inte har det transformativa förhållningssättet. Det är en utmaning att ta in ett nytt material, när de vill flytta och bära in. de små har ett utforskande i att bära.

Hur har vi som pedagoger förändrats och utvecklats detta läsår? Vad var det som påverkade det?

Att jobba mer språköverskridande.

Att arbeta i nya språk som vi inte är bekväm i själv.

Allt är nytt - Man lär sig något varje dag när man är ny.

När man inte var med från början är det är svårt att se och hitta en röd tråd.

Det är svårt att se en förändring under en kort tid.

Det är svårt med frågor som har känslor inblandade i sig.

Begrepp som vi har fastnat i med upptäckarna är. ledsen, sur och arg, för en del är det samma och för en del är det så olika med de yngre. Det har varit en utmaning att använda tolkningsglasögonen när man frågar de yngsta.

Känslodiskussionen började med att vi visade känslan i kroppen, med munnen eller ögonbrynen, men att förklara känslan var jättesvårt.

Det är svårare för dem att se skillnad på arg och ledsen, och vad är skillnaden för just dig? Det kan ju vara tårar och munnen, man kan tycka olika.

Mycket handlar om att sätta ord på begreppen.

Feta frågor

Det är skillnad från förra projektet att man får ställa andra diskussionsfrågor och testa. Vi har kommit till insikt om att feta frågor är öppna, de stora frågorna, det är mer greppbart. Vi har hamnat mer i filosofiska diskussioner i det här projektet. Vi har diskuterat att om en känner sig glad, så är det inte alls säkert att alla andra är det. Vad vill man ha när man är ledsen, vi har olika behov. Diskussionen har varit det största språket bland de äldsta barnen i år. Ordet upprörd blev något som vi kunde se och beskriva.

Frågor är viktiga. Barnen ställer också frågor.

Vi ser att de äldsta barnen är mer säkra på att ta hand om sitt morgonmöte, att ta in en fråga, de sköter det själva. Det blir deras forum när de har hållit på med det några år. Vi ser att barnen är ifrågasättande och argumenterar för sig.

Med de yngsta barnen är det lättare med frågor med en uppmaning till mer utforskande och på så sätt skapa en nyfikenhet i det praktiska.

Vad är ett svar på frågan vi ger till de yngsta, det kan vara, en blick, en min, en pekning eller att de vill visa. Hur ger vi det otalade plats?

En fet fråga är en fråga som har många svar. Svaren är resonerande och berättande. Det betyder att frågorna måste ge möjlighet till mer utvecklande resonemang. Det betyder också att det behövs fler svar än ett. (A-M Körling, 2015)

"Vi säger att barn föds med hundra språk men berövas 99. Detsamma går att säga om deras frågor. De kommer med 100 frågor men berövas möjligheten att ställa 99. Helt krasst skulle vi säga att vi också berövas 99 möjligheter att delta och svara. (A-M Körling, 2015)

Ibland tänker jag varför frågar jag så mycket? Ibland blir man frågande för att man är osäker, då frågar man igen och igen.

Hur tar barnen emot frågan? Ibland är vi för snabba för att låta frågan få landa.

Vi ser vikten av att ge en lagom utmaning.

Ska man ge en fråga så måste den som fått frågan kunna få möjlighet att ge ett svar.

Som pedagog märker vi att vi är ivriga med att leta "för mycket svar". När barnen ger det verbalt och kort så måste vi visa att vi är nöjda med det.

När vi visade tillbakablick på projektet ser vi att de är med och tittar. De ger blickar och pekar, det gäller att vara nöjd med det ibland.

Vårt frågande har genererat i att vi ser att barnen frågar mer tillbaka.

Vad tar du med dig till nästa projekt?

Vi vill bli bättre på att reflektera tillsammans med de yngsta barnen. Vi vill gå djupare i materialutforskande.

Vi vill jobba mer med att prata om material och introducera det för båda grupperna som möts på dagarna.

Vi låter material som barnen har skapat, eller annat material som varit viktigt för barnen, finnas kvar.

Feta frågor är knutna till ett innehåll men skapar fler möjligheter att delta. Feta frågor gör också att vi blir berättande, förklarande och får ge vår syn på saken. Feta frågor upplevs ofta som kreativa genom att de tillåter oss att ta ut svängarna och tänka utanför det gängse. (A-M Körling 2015)

Referenslista

- Alnervik, K & Kennedy, B & Göthson, H. (2013). *Epilog*. (sid 159 - 182). *Ljuspunkten*. Stockholm: Liber AB.
- Alnervik, K & Kennedy, B & Göthson, H. (2013). *Ljuspunkten*. Stockholm: Liber AB.
- Backman, F. (2013). *Min mormor hälsar och säger förlåt*. Stockholm: Bokförlaget Forum.
- Björklund, S. (2014). *Lärande för Hållbar Utveckling – I skolan*, Stockholm. Studentlitteratur AB.
- Emriksson, B. & Swahn, J M. (2017). *Kreativitet och barns lärande*. Visby. Skapande Pedagogik i Sverige AB.
- Fransson, I. & Bergelt, R & Wallén, C & Furness, K. (2013). *Nyckelpiga Pickelpiga*, Christer Fuglesang och prinsessan Leia. Alnervik, K & Göthson, H & Kennedy, B (Red.) *Ljuspunkten*. (s.17 - 47). Stockholm: Liber AB.
- Göthson, H., & Kennedy, B. *En spagettiröra av röster*. (2015). Stockholm: Liber AB.
- Hellaman, A. (2010). *Kan Batman bli rosa*. (Gothenburg Studies in Educational Sciences, 299). Göteborg: Acta Universitatis Gotoburgensis.
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/22776/2/gupea_2077_22776_2.pdf.
- Hultman-Nordin, E. (2013). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Stockholm: Liber AB.
- Jonstoj, T & Tolgraven, Å. (2001) *Hundra sätt att tänka- Om Reggio Emiliias pedagogiska filosofi*. Stockholm: Utbildningsradion.
- Karlsson Häikiö, T. (2014) *Att var vid sina sinnen. Kultur, estetik och lärande. Kultur, estetik och barns rätt i pedagogiken*. (s.101-128). Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Kennedy, B. (2009, volym 2). *Miljön räcker inte*. Tidningen Förskolan.
- Klerfelt, A & Qvarsell, B (Red.). (2014). *Kultur, estetik och barns rätt i pedagogiken*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Mathiasson, L. Förskolan. (2004, volym 4). *Utmanar det invanda*. Tidningen förskolan.
- Munyua, A. (2018). *Melvin, Elsa och Krokodilia*. Lidingö: Avaltea.
- Reggio Emilia institutet. (<http://www.reggioemilia.se/om-oss/hallbar-framtid/hallbar-framtid-ett-nationellt-natverksprojekt/>). (Hämtad 2018-05-22).
- Palm, L. (2011). *Visa sina känslor*. Stockholm: Natur och Kultur AB.

Palmer, A. (2012). *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan: pedagogisk dokumentation*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. (2012) *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan – Pedagogisk dokumentation*. Stockholm: Erlanders Sverige AB.

Skolverket. (2016). *Läroplan för förskolan Lpfö98/10 Reviderad 2016*. Stockholm. Erlanders Sverige AB.

Strandberg, L. (2017). *Vygotskij i praktiken*. Stockholm: Studentlitteratur AB.

Utbildningsdepartementet. (2006). *Jämställdhet i förskolan – Om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete*. Stockholm: Edita Sverige AB.

HÄLLEKIS FÖRSKOLA

HÄLLEKIS FÖRSKOLA

HÄLLEKIS FÖRSKOLA

HÄLLEKIS FÖRSKOLA

HÄLLEKIS FÖRSKOLA

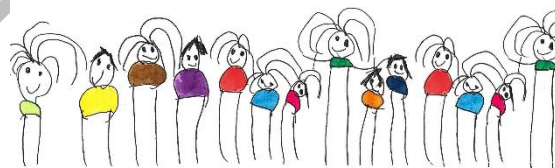
HÄLLEKIS FÖRSKOLA

HÄLLEKIS FÖRSKOLA

HÄLLEKIS FÖRSKOLA

HÄLLEKIS FÖRSKOLA

HÄLLEKIS FÖRSKOLA

Götene kommun

Sammanställd av:

*Sofia Andersson & Anna Nilsson
Elin Renström, Lisbeth Oscarsson & Anna Wänerstedt
Johannah Tapper & Jenny Kihlström
Malin Storm, Erica Rodmar & Kerstin Westlund*